

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Lenka Loučková

Postavenie panovníka v belgické federácii

Bakalárska práca

Praha 2013

Autor práce: **Lenka Loučková**

Vedúci práce: **PhDr. Zuzana Kasáková, PhD.**

Rok obhajoby: 2013

Bibliografický záznam

Loučková, Lenka. *Postavenie panovníka v belgickej federácii*. Praha, 2013. 47 s. Bakalárska práca (Bc) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedúci bakalárskej práce PhDr. Zuzana Kasáková, PhD.

Abstrakt

Táto práca sa zaoberá úlohou a dôležitosťou panovníka v rôznych sférach života Belgicka. Kladie si otázku, do akej miery je jeho moc reálna a aký význam má jeho pôsobenie na čele štátu. Postavenie kráľa v politickom živote skúma na základe právomocí, ktoré mu vyplývajú z ústavy a zvykového práva a ich súčasného výkladu a uplatňovania. Za dôležitú súčasť kráľovskej funkcie považuje nástroje, ktorými kráľ každodenne pôsobí na chod krajiny. Volebné programy a oficiálne vyhlásenia sú použité na analýzu postoja samotných politických aktérov, reprezentovaných politickými stranami, voči monarchii ako takej a osobe panovníka. Práca sa pritom snaží poukázať na rozdiel v postoji strán v špecifických otázkach na základe jazykového rozdelenia. Symbolické aspekty kráľovskej funkcie sú skúmané na základe rôznorodých aktivít kráľa voči verejnosti a kontaktov medzi panovníkom a obyvateľstvom, takisto ako aj pomocou prieskumov zisťujúcich vnímanie monarchie obyvateľmi Belgicka. Aj tieto kontakty napomáhajú potenciálu kráľa ako zjednocujúceho faktora pre belgický národ. Ako je však v nasledujúcej práci zdôrazňované, takéto pôsobenie môže byť účinné jedine v kombinácii s ostatnými faktormi zabráňujúcimi dezintegrácii Belgicka. Panovník je teda považovaný za dôležitú postavu vo fungovaní dnešného usporiadania aj napriek relatívne malému politickému vplyvu.

Abstract

This work analyzes the role and importance of the Belgian king in different areas of life. Its primary concern is to find out to what extent is his power real and how great is his importance as the head of the state. The position of the king in political life is analyzed through the powers dedicated to him by the constitution and customary law and through their current interpretation and application. Tools that king uses to influence the everyday life of Belgium are considered an important part of his function. Electoral programs and official statements are used to analyze the position of political actors, represented by political parties, towards the monarchy itself and the person of the king.

The difference between the attitudes of parties divided on language basis is shown here. The symbolical aspects of the function of the king are analyzed through different forms of king's activities towards the public, his contacts with Belgian citizens and various surveys studying the attitude of Belgians towards the monarchy. The contacts between the king and the public are important for his unifying potential. However, as it is emphasized in this work, his action is efficient only together with other factors preventing the disintegration. The king is thus considered an important person in the current Belgian arrangement despite his relatively small political might.

Kľúčové slová

Belgicko, kráľ, monarchia, úloha, vplyv, funkcia, dôležitosť, postavenie.

Keywords

Belgium, king, monarchy, role, influence, function, importance, position.

Rozsah práce: 75 478 znakov

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá k získaniu iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby bola práca sprístupnená pre študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa

Lenka Loučková

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcej mojej práce PhDr. Zuzane Kasákovéj za cenné podnety a rady pri spracovávaní práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Lenka Loučková
E-mail:	Lenka.Louckova@gmail.com
Semestr:	LS
Akademický rok:	2011/2012
Název práce:	Postavenie panovníka v belgickom štáte a spoločnosti
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	LS 2012/2013
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Michal Kubát, PhD.
Vedoucí práce (není povinné):	PhDr. Zuzana Kasáková, PhD.
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Belgicko je osobitou krajinou narušajúcou tradičnú víziu stotožňujúcu národ so štátom. Je pre mňa zaujímavým z kultúrneho ako aj z politického hľadiska. Spája rozdielne kultúrno-jazykové skupiny a preto považujem za zaujímavé skúmať príčiny a podnety jeho súdržnosti. Takisto si myslím, že sa oplatí zaoberať možnou budúcnosťou belgického štátu.
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Mojím zámerom je zistiť, ako sa vyvinulo postavenie belgického panovníka do dnešného dňa a aká veľká je na jednej strane jeho reálna, ale hlavne symbolická sila a autorita v dnešnej belgickej spoločnosti. Takisto si kladiem za cieľ ukázať, ako vnímajú kráľa jednotlivé skupiny obyvateľstva a to ako reálnu hlavu štátu, tak ako koncept štátneho usporiadania a kde sú limity súdržnosti založenej na monarchistickom princípe.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Belgicko je konštitučnou monarchiou, ktorá je výrazne jazykovo a kultúrne rozdelená. Na jeho území žijú tri rôzne komunity: valónska (frankofónna), germanofónna a flámska, pričom práve posledná je najvýraznejšie politicky činná. Napriek zrejým rozdielom belgické štátne zriadenie pretrváva v podobe federácie, ktorej budovanie bolo dokončené v deväťdesiatych rokoch. Prevláda názor, že belgická národná identita ani belgický národ neexistujú a vzácnym nie je ani presvedčenie, že Belgicko je umelým výtvorom. V jeho prvotnej histórii sa však dajú nájsť prvky spoločnej identity, pričom jedným z najnepopierateľnejších je dynastický princíp a symbolický význam panovníka. Kráľ je dodnes mnohými vnímaný ako dôvod súdržnosti Belgicka. Otázkou je, kde sú hranice tohto postoja a ako konkrétne je panovník vnímaný jednotlivými skupinami a hnutiami v belgickej spoločnosti.
Předpokládaná struktura práce (10 řádek):	Na začiatok by som chcela ukázať, ako je definované postavenie panovníka v konštitučných monarchiách v dnešnej dobe a akú pozíciu má súčasný belgický kráľ. To znamená položiť si otázku, aká je jeho reálna moc a či prevažuje jeho praktická alebo symbolická úloha. V ďalšej časti sa potom chcem venovať vnímaniu panovníka zo strany jednotlivých skupín obyvateľstva a teda do akej miery je videný

ako jednotiaci prvok pre belgický štát a nakoľko sa rôzne skupiny stotožňujú s monarchiou ako spôsobom vlády. Špeciálne sa zameriam na nacionalistické a regionálne uskupenia usilujúce o samostatnosť a na ich vnímanie monarchizmu, to znamená nakoľko považujú kráľa za jednotiaci faktor a či počítajú v prípade rozpadu Belgicka alebo svojho odtrhnutia do budúcnosti s princípom monarchie.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

De Bourbon-Parme, Sixte-Henry. Une double monarchie sauverait la Belgique: observations d'un ami du Royaume: essai politique (Paris: Godefroy de Bouillon, c2011).

Fralon, José-Alain. La Belgique est morte, vive la Belgique! (Bruxelles : Racine, c2008).

Fralon, José-Alain. Lettre ouverte d'un petit Français au Roi des Belges... et à quelques autres (Paris: Fayard, 1990).

Van Goethem, Herman. Belgium and the monarchy: from national independence to national disintegration (Bruxelles: ASP, 2011).

Hulicius, Eduard. Belgie (Praha: Libri, 2006).

Lemaire, Jacques a Miroir, André (eds.). La Belgique et ses nations dans la nouvelle Europe (Bruxelles: Éditions de l'Université de Bruxelles, 1997).

Mabille, Xavier. Belgique depuis la Seconde guerre mondiale (Bruxelles: CRISP, 2003).

Mabille, Xavier. Histoire politique de la Belgique : facteurs et acteurs de changement (Bruxelles: CRISP, 1986).

Senelle, Robert. A l'attention de Sa Majesté le roi: la monarchie constitutionnelle et le régime parlementaire en Belgique (Bierges: Mols, c2006).

Stengers, Jean. L'action du Roi en Belgique depuis 1831: pouvoir et influence (Bruxelles: Racine, c2008).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod.....	2
1. Ústavnoprávna úloha.....	12
2. Politická úloha.....	18
2.1. Pôsobenie panovníka v politickom živote	18
2.2. Postoj politických aktérov voči panovníkovi	20
3. Symbolická úloha.....	25
3.1. Symbolický význam	25
3.2. Vnímanie monarchie občanmi.....	30
4. Vplyv panovníka na jednotu Belgicka	33
Záver	39
Summary	41
Použitá literatúra	43

Úvod

Belgicko je netradičným štátom spájajúcim dve výrazné, jazykovo vzdialené komunity.¹ Počas jeho existencie sa neraz uvažovalo o jeho rozdelení. Neustále zápasí s dlhotrvajúcimi problémami, ktoré sa napriek snahám doposiaľ nepodarilo uspokojivo vyriešiť.

Prvým pretrvávajúcim problémom je jazykové rozdelenie a snahy o jazykovú a kultúrnu autonómiu. Na flámskej strane sa stále objavujú túžby po ďalšej decentralizácii, v niektorých prípadoch až po úplnej samostatnosti, proti čomu sa výrazne stavia frankofónne zastúpenie. Ťažkosti v snahe dosiahnuť zhodu určuje rozdielne vnímanie jazykových práv. U Flámov prevláda príklon k teritoriálnemu princípu a na frankofónnej strane je zastávaný prevažne osobný princíp. Druhým problémom sú opatrenia na ochranu menšiny v politickom rozhodovaní, ktoré podľa flámskych politikov blokujú tvorbu efektívnej politiky. Ďalším pretrvávajúcim sporom je hospodárska nerovnováha v Belgicku. Flámsky región je ekonomicky výkonnejším a preto sa často objavujú obvinenia týkajúce sa transferov do Valónska a požiadavky presunu ekonomických právomocí na regióny.²

Mnohé problémy prináša takisto Brusel a okolité regióny so zmiešaným obyvateľstvom a jazykovými možnosťami pre frankofónnych obyvateľov. Jedným z najvýraznejších konfliktov je dnes volebný a súdny obvod Brusel-Halle-Vilvoorde (BHV), ktorý zahŕňa bilingválny Brusel a flámsku oblasť Halle-Vilvoorde a teda poskytuje jazykové výsady pre frankofónnu menšinu žijúcu v tejto oblasti. Flámska strana sa stavia proti súčasnej podobne obvodu a požaduje jeho rozdelenie. Aj napriek prakticky nie príliš veľkému významu tohto obvodu nesie spor okolo BHV veľkú symbolickú hodnotu pre jazykový konflikt.³

Politické usporiadanie Belgicka

Medzi snahy o vyriešenie konfliktu sa nepochybne radia politické zmeny, ktoré viedli k utvoreniu federácie a určujú povahu dnešného usporiadania. Belgicko v rámci

¹ V skutočnosti žijú v Belgicku tri oficiálne jazykové komunity. Nemecky hovoriace obyvateľstvo je však zámerne zanedbané kvôli zameraniu a rozsahu práce a takisto z dôvodu, že určujúcim pre povahu jazykového konfliktu je rozpor medzi flámskym a valónskym alebo frankofónnym obyvateľstvom.

² Robert Mnookin a Alain Verbeke, „Persistent nonviolent conflict with no reconciliation: the Flemish and Walloons in Belgium.” *Law and Contemporary Problems* 72, č.2 (2009): 167-172, <http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol72/iss2/14> (stiahnuté 4. 2. 2013).

³ Ibidem, 169-171.

decentralizačného procesu podstúpilo zatiaľ päť štátnych reforiem. Prvé dve reformy v rokoch 1970 a 1980 postupne vymedzovali status regiónu a komunity, v čom pokračovala aj tretia reforma z rokov 1988 až 1989, ktorá určila aj povahu bruselského regiónu. Reformný proces zavŕšila revízia ústavy v roku 1993, ktorou sa Belgicko stáva federáciou zloženou z troch komún a troch regiónov. Sú nimi francúzska, flámska a nemecky hovoriaca komunita a valónsky, flámsky a bruselský región.⁴ K piatej štátnej reforme došlo v roku 2001, kedy boli ďalšie kompetencie presunuté na komunity a regióny a pozmenené bolo aj fungovanie bruselského parlamentu na základe jazykového rozdelenia.⁵ V októbri 2011 dosiahli politici zhodu na povahe ďalšej štátnej reformy. Najdôležitejšími plánovanými zmenami sú posilnenie právomocí parlamentu, zrušenie priamej voľby senátorov a redukcia ich počtu, rozdelenie volebného obvodu a reforma súdneho okrsku Brusel-Halle-Vilvoorde, presun ďalších kompetencií na miestne úrovne a zmena spôsobu financovania.⁶

Právne sú federálna, regionálna a komunitná rovina na jednej úrovni. Pod nimi sa nachádza 10 provincií a najnižší stupeň tvorí 589 komún. Federálna vláda je zložená z maximálne 15 ministrov na základe jazykovej parity⁷ a zodpovedá za spoločné záležitosti, akými sú verejné financie, armáda alebo sociálne zabezpečenie a reprezentuje Belgicko v zahraničnej politike a v rámci medzinárodných organizácií. Zákonodarné právomoci na federálnej úrovni prislúchajú parlamentu zloženému z dvoch komôr. 150 poslancov dolnej komory je volených priamo a 71 senátorov hornej komory je volených čiastočne priamo a čiastočne sú určovaní komunitami a dodatočne menovaní, to všetko v zhode s presne určenými počtami na základe jazykovej príslušnosti. Obidve komory sa rovnakou mierou zapájajú do najdôležitejších záležitostí, akými sú zmeny ústavy, schvaľovanie významnej legislatívy alebo ratifikácia medzinárodných zmlúv. V ostatných oblastiach však prevažuje dolná komora, pričom senát je vnímaný viac ako priestor pre kontrolu, dialóg a reflexiu.⁸

⁴ Blanka Říhová, *Komparace politických systémů. Západoevropské politické systémy* (Praha: Oeconomica, 2009), 20-22.

⁵ Portal Belgian Government, <http://www.belgium.be> (stiahnuté 1. 3. 2013).

⁶ „Un état fédéral plus efficace et des entités plus autonomes. Accord institutionnel pour la sixième réforme de l'Etat.“, http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/home/FRtexte%20dirrupo.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

⁷ S výnimkou premiéra, musí byť počet frankofónnych a flámsky hovoriacich ministrov rovnaký.

⁸ Sénat de Belgique, <http://www.senat.be> (stiahnuté 1. 3. 2013).

Regióny majú kontrolu nad záležitosťami dotýkajúcimi sa príslušného územia v širokom zmysle. To znamená, že majú právomoci v oblasti „ekonomiky, zamestnanosti, poľnohospodárstva, vodohospodárskej politiky, bývania, verejných prác, energetiky, dopravy (okrem Belgických železníc), životného prostredia, mestského a územného plánovania, ochrany prírody, úverov, zahraničného obchodu a dohľadu nad provinciami, komunami a medzikomunálnymi spoločnosťami poskytujúcimi verejné služby.“⁹ Majú tiež právomoci týkajúce sa vedeckého výskumu a medzinárodných vzťahov v týchto oblastiach. Komunity sú zodpovedné za príslušné kultúrne, vzdelávacie a jazykové otázky a záležitosti týkajúce sa jednotlivcov. Regióny aj komunity majú vlastnú vládu a priamo volené parlamenty.¹⁰ Vo Flámsku došlo k splynutiu orgánov komunity a regiónu, pričom v prípade frankofónneho obyvateľstva podobný vývoj sťažujú špecifické záujmy frankofónneho obyvateľstva Bruselu.¹¹

Súčasný systém je mimoriadne fragmentovaný s vysokým počtom politických strán podieľajúcich sa na vláde a od federalizácie sa vyznačuje viacúrovňovou správou. Za najdôležitejšie inštitucionálne zmeny, určujúce dnešnú povahu systému, sa dajú pokladať rozširovanie volebného práva postupne v rokoch 1893, 1919 a 1948, zavedenie proporčného volebného systému v roku 1899 a päť štátnych reforiem. Pre Belgicko je príznačná aj povinná volebná účasť, ktorá pretrváva dodnes.¹² Podľa Goethema vykazuje belgický federalizmus znaky netypické pre tento model. Sú to v prvom rade spojenie malého počtu partnerov, prakticky dvoch,¹³ ktorí sú navyše neustále porovnávaní a v druhom rade politické strany rozdelené podľa jazykovej línie a teda neexistencia celonárodne pôsobiacich strán. Takéto rozdelenie je typické aj pre kultúrnu a mediálnu sféru a jediným výraznejším vybočením je existencia celonárodne pôsobiacich odborov. Netradičná forma federalizmu a praktická separácia obyvateľstva na jazykovom základe pôsobia ako slabé miesta aktuálneho systému.¹⁴

S vedomím podstatných problémov, s ktorými Belgicko neustále bojuje a problematického hľadania kompromisov si už dlhšiu dobu mnohí kladú otázku

⁹ Portal Belgian Government, http://www.belgium.be/en/about_belgium/government/regions/competence/ (stiahnuté 1. 3. 2013).

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Řichová, *Komparace politických systémů...*, 33-34.

¹² Pascal Delwit, *La vie politique en Belgique de 1830 à nos jours* (Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2009), 322-327.

¹³ Autor považuje nemecky hovoriaci región za zanedbateľný keďže tradične nasleduje valónsku líniu.

¹⁴ Herman van Goethem, *Belgium and the monarchy: from national independence to national disintegration* (Brussels: ASP, 2011), 269-273.

o budúcnosti Belgicka. Možné scenáre sa pohybujú od nepravdepodobnej možnosti návratu k unitárnemu štátu, cez zachovanie statusu quo až po ďalšiu devolúciu a definitívne rozdelenie Belgicka. Avšak navzdory mnohým negatívnym predpovediam belgický štát ešte stále existuje. A aj napriek podstatným zmenám, ktoré usporiadanie Belgicka od svojho vzniku zaznamenalo, pretrvávajúcou štátnou formou je naďalej parlamentná monarchia. Táto práca sa zaoberá miestom, ktoré panovník a do istej miery aj kráľovská rodina zastáva v živote krajiny.

Ciele práce a metodológia

Kráľ je nepochybne dôležitou osobnosťou v Belgicku, aj napriek tomu však prác zaoberajúcich sa dnešnou úlohou belgického panovníka nie je mnoho a tie existujúce sa na ňu väčšinou orientujú len obmedzene. Bežnejšie ako komplexné štúdie roly panovníka sú historické štúdie zameriavajúce sa na konkrétne pôsobenie niektorého z kráľov alebo na vývoj vplyvu monarchie v priebehu času. V prípade zamerania sa na miesto kráľa v Belgicku sú častejšie orientované skôr na konkrétne akty alebo prostriedky, ktorými disponuje, ako na jeho význam. Takisto práce skúmajúce belgickú národnú identitu sa vplyvom kráľa zaoberajú len okrajovo alebo vôbec, pričom je jeho úloha v udržiavaní jednoty národa podceňovaná alebo označená za samozrejmu a nevyžadujúcu ďalšie skúmanie. Z dostupných skúmaných zdrojov sa ani jeden na kráľovskú úlohu nepozeral dostatočne komplexne a aktuálne.

Táto práca si kladie za cieľ poskytnúť ucelený pohľad na rolu panovníka v Belgicku. Snaží sa ukázať, aký je skutočný vplyv kráľa v rozličných oblastiach života Belgicka. Je rozdelená podľa štyroch kritérií. V prvom rade je to jeho ústavnoprávna rola, to znamená legálne uznané právomoci a povinnosti, potom sa zameriava na jeho pôsobenie v politickej oblasti, ďalej je to jeho symbolická rola a nakoniec vplyv na jednotu národa. Orientuje sa na súčasné usporiadanie, to znamená na obdobie po federalizácii. Staršie udalosti alebo procesy sú evokované na pochopenie kontextu alebo poukázanie na odlišnosť dnešnej situácie.

Základné otázky, na ktoré sa bude nasledujúca práca snažiť poskytnúť odpoveď sú nasledovné. Aké je postavenie belgického panovníka v politickom živote v teórii a ako je uplatňované v praxi? Má kráľ reálnu moc alebo spočíva jeho úloha len v symbolických a reprezentatívnych záležitostiach? Je niektorá zo zložiek jeho funkcie významnejšia alebo na druhej strane zanedbateľná? Ako monarchiu vnímajú politickí

aktéri a bežní občania? Líšia sa výrazne postoje dvoch hlavných jazykových skupín obyvateľstva? A nakoniec, má panovník moc pôsobiť ako zjednocujúci faktor pre belgický národ a ak áno, aký silný je jeho vplyv na jednotu Belgicka?

Metódou používanou v práci je empirická analýza. V prvom rade je to analýza funkcie panovníka v politickej a symbolickej oblasti, ktorej cieľom je stanovenie dôležitosti a postavenia kráľa. K určeniu jeho vážnosti je v druhej časti použitá analýza programov politických strán a mediálnych vyhlásení zverejňovaných na ich oficiálnych internetových stránkach so zameraním na vyjadrovanie sa k monarchii.

Štruktúra práce a používané pojmy

Prvá časť práce je orientovaná na úlohu, ktorá je kráľovi pridelená v právnom systéme. Skúma právomoci, ktoré panovníkovi vyplývajú z ústavy alebo zvykového práva a ich praktické uplatňovanie. Zaoberá sa zmenami, ktoré priniesla federalizácia a pôsobením kráľa v exekutívnej a legislatívnej zložke, v zahraničnej politike a v obrane. Kapitola poukazuje na znižovanie praktického vplyvu kráľa, avšak zdôrazňuje významnú súčasť politickej funkcie kráľa, ktorou je každodenné pôsobenie na chod krajiny.

Druhá časť potom skúma postavenie kráľa v politickom živote. Najskôr sa zameriava na nástroje, ktoré k tomuto pôsobeniu využíva, na vzťahy s politickými aktérmi a na reálny rozmer politickej moci kráľa. Následne analyzuje vnímanie kráľa a aj celkovo monarchie najdôležitejšími politickými stranami. Vychádza z oficiálneho postoja týchto strán voči panovníkovi a monarchii, ako aj z tónu, ktorý vo vyjadreniach o monarchii používajú.

Nasledujúca časť sa bližšie venuje symbolickému významu panovníka, v čom spočíva a ako sa prejavuje. Uvedené sú hlavné spôsoby, ktorými panovník túto funkciu využíva a teda, aký charakter majú kontakty medzi kráľom a spoločnosťou. V závere je na základe štatistických údajov načrtnuté vnímanie monarchie zo strany obyvateľstva.

Posledná časť sa zaoberá otázkou, či je kráľ zjednocujúcim faktorom pre belgický národ a aká je jeho sila. Kapitola sa orientuje na potenciál kráľa ako zjednocujúceho faktora, na jeho vplyv na verejný názor a na spôsoby, ktorými môže tento potenciál zužitkovať. Poukazuje na skutočnosť, že popri monarchii fungujú aj iné podstatné faktory, bez ktorých by pravdepodobne pôsobenie kráľa nemalo taký

efekt. Na záver predstavuje prekážky vo vykonávaní zjednocujúcej funkcie a súčasné problémy a výzvy.

Kvôli povahe belgického politického systému je pre túto prácu dôležité rozlišovanie medzi federálnou alebo centrálnou a miestnou alebo lokálnou úrovňou, posledné dva pojmy slúžiace ako súhrnné označenie pre regionálnu a komunitárnu úroveň. Označovanie hornej komory nespôsobuje problém (vo fr. Le Sénat de Belgique, v hol. De Belgische Senaat). Doslovný preklad názvu dolnej komory (vo fr. la Chambre des Représentants de Belgique, v hol. de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers) by zrejme bol komora reprezentantov alebo zástupcov. Voľba prekladu ako poslanecká snemovňa, aj keď v tejto forme používaná českými autormi, by však mohla príliš evokovať české prostredie, preto je v práci používaný neutrálnejší pojem dolná komora.

Francúzske pojmy písané kurzívou sú ponechané v pôvodnej forme, pretože ich prekladanie sa nezdá byť potrebné, keďže sa bežne ponechávajú vo francúzskom jazyku aj v inojazyčných dokumentoch. Mená panovníkov nespôsobujú problémy s prekladom, jedine meno predposledného kráľa je ponechávané vo francúzskom tvare Baudouin, takisto ako meno korunného princa Philippa.

Politické strany sú označené za flámske a frankofónne, namiesto flámskych a valónskych, a to z toho dôvodu, že frankofónne strany nepôsobia len na území valónskeho regiónu, ale veľmi výrazne aj vo frankofónnom Bruseli a aj samotné strany používajú prevažne tento názov.¹⁵ Tento problém nevystáva pri flámskych stranách, kde sa názov regiónu zhoduje s názvom jazyka. Pojem holandčina a flámčina sú pre účely tejto práce používané ako synonymá, aj keď flámčina je dialektom holandského jazyka, ktorým sa hovorí na území Flámska.

V súvislosti so symbolickou úlohou kráľa sa v práci objavuje pojem belgický národ, aj napriek tomu, že sa odborníci dodnes nevedia zhodnúť, či niečo také vôbec existuje. Používanie tohto pojmu si preto vyžaduje väčší priestor na vysvetlenie.

Každý z autorov sa na národ pozerá z iného pohľadu a dôraz kladie na iné aspekty. V čom sa však zhodujú je označenie národa za istú formu spoločenstva, to znamená skupiny ľudí majúcich alebo pociťujúcich spoločné väzby a vymedzujúcich sa

¹⁵ Bežne používané sú názvy *partis francophones* vo francúzštine a *franstalige partijen* v holandčine.

voči okoliu na základe niekoľkých spoločných znakov. Navyše väčšina autorov odmieta primordiálny charakter národa, to znamená uznáva jeho umelý charakter a fakt, že bol rôznymi pôsobeniami vytvorený.

Benedict Anderson považuje národ za ohraničené spoločenstvo pociťujúce zvrchovanosť, ktoré však existuje iba v predstavách ľudí. Spriaznenosť, ktorú pociťujú, je len ilúziou, pretože je nemožné, aby sa všetci poznali navzájom. Najdôležitejšou pre existenciu národa je teda jeho abstraktná stránka. Národy sú podľa neho umelé kultúrne a politické jednotky, ktoré nevznikajú samy od seba, ale sú vytvárané.¹⁶ Známu je aj myšlienka Ernesta Renana o tom, že národ je každodenný plebiscit. Vyjadruje tým, že dôležitou súčasťou národa je vôľa, respektíve rozhodnutie žiť spoločne s ostatnými jeho členmi. Toto pranie vychádza z vedomia spoločnej histórie a predkov. Spoločná minulosť a rozhodnutie nadviazať na ňu aj v súčasnosti sú teda podľa neho základné charakteristiky národa.¹⁷ Vôľu a vzájomné uznanie sa členov národa považuje za dôležité aj Arnošt Gellner, ktorý navyše zdôrazňuje úlohu kultúry, konkrétne tzv. vysokej kultúry, ktorá je zdieľaná celým národom a určuje jeho povahu a smerovanie.¹⁸

Podľa týchto charakteristík je teda možné používať pojem belgický národ na označenie obyvateľstva Belgicka žijúceho na ohraničenom suverénnom území štátu v umelo vytvorenom zväzku, pričom táto skupina ľudí zdieľa vôľu naďalej žiť spoločne na základe spoločnej histórie, kultúry a takisto z pragmatických dôvodov. Navyše podľa prieskumu z roku 1999 je belgické národné cítenie silnejšie, ako by sa mohlo zdať. Čisto Belgičanmi sa cíti viac ako 22 % obyvateľov Valónska a vyše 18 % Flámov. Naopak výlučne valónsku alebo flámsku identitu pociťuje len niečo málo cez 2 % Valónov a rovných 7 % obyvateľov Flámska.¹⁹ V roku 2008 pri otázke príslušnosti ku geografickej jednotke, 33,6 % Belgičanov postavilo Belgicko na prvé miesto a 30,2 % na miesto druhé. Najväčšiu príslušnosť k mestu alebo lokalite, v ktorej žijú, pociťuje 29,5 % obyvateľov a na druhé miesto ju postavilo 21,1 %. Regionálnu príslušnosť považuje za najsilnejšiu 22,2 % a za druhú najsilnejšiu 28,4 %. Veľmi alebo celkom

¹⁶ Benedict Anderson, *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu* (Praha: Karolinum, 2008), 21-23.

¹⁷ Ernest Renan, „Co je národ?“, in *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*, ed. Miroslav Hroch (Praha: SLON, 2003), 33-34.

¹⁸ Arnošt Gellner, *Národy a nacionalismus* (Praha: Hříbal, 1993), 64-66.

¹⁹ Xavier Mabille, *La Belgique depuis la Seconde guerre mondiale* (Bruxelles: CRISP, 2003), 281.

hrdých na svoju príslušnosť k Belgicku je spolu viac ako 87 % opýtaných a absolútne žiadnu hrdosť pociťuje len málo cez 2 %.²⁰

Belgičania určite nemôžu byť označení za silno nacionalistických ani výrazne národne zmýšľajúcich, avšak belgické obyvateľstvo vykazuje niektoré znaky národa, ktoré teoretici nacionalizmu považujú za dôležité a výskumy ukazujú, že aj keď nie absolútne, Belgičania pociťujú istú mieru národnej spolunáležitosti.

Rozbor literatúry

Na zachovanie čo možno najväčšej objektivity sú v práci využívané knihy a dokumenty ako frankofónnych, tak flámskych autorov. Je to kvôli viditeľným rozdielom v povahe náhľadu dvoch jazykových skupín na osobu kráľa. Tieto odlišnosti sú dobre badateľné v základných zdrojoch v otázke kráľovskej funkcie a jej vykonávania, ktorými sú tri knihy belgických autorov, pričom každý z nich sa na otázku monarchie zameriava z iného uhla pohľadu. Dôvodom rozličnosti publikácií je aj samotná povaha autorov, dvoch historikov a jedného bývalého vysokého štátneho zamestnanca, každého pochádzajúceho z iného prostredia.

Herman van Goethem je flámsky historik a univerzitný profesor, ktorý sa zaoberá politickými dejinami Belgicka, otázkou monarchie a súčasnými problémami. V knihe *Belgium and the monarchy: from national independence to national disintegration* prináša historický pohľad na vývoj síl a dezintegračných pôsobení v belgickej monarchii. Poukazuje na kritické udalosti pre vývoj Belgicka, pričom sa zameriava hlavne na politické otázky. Osobitne skúma obdobie vlády každého panovníka a poukazuje na jeho vzťahy s politickými aktérmi, obľúbenosť u obyvateľstva a postoj k jazykovej, regionálnej a iným vtedajším otázkam. Celkový vývoj Belgicka vníma ako odstredivý a upozorňuje na slabiny systému a páľčivé problémy vyžadujúce adekvátnu reakciu. Jeho vnímanie sily panovníka a potenciálu monarchie je viditeľne negatívnejšie ako u frankofónnych autorov, postoj k možnosti zachovania súčasného stavu značne pesimistickejší a aj keď je monarchia centrálnou osou publikácie, väčší dôraz autor kladie na politické procesy a reformy.

²⁰ *European Values Study 2008: Belgium* (Cologne: GESIS Data Archive, 2010), ZA4759 Data file Version 1.1.0, <http://info1.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=4759&db=e&doi=10.4232/1.10156> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Jean Stengers bol francúzsky píšuci historik a profesor na bruselskej univerzite, ktorý sa okrem iného zaoberal históriou Belgicka a belgického národného cítenia. Monografia *L'action du Roi en Belgique: pouvoir et influence* sa pokúša o vytvorenie typológie kráľovských aktov podľa toho, v akej úlohe vystupuje. Najväčšia časť je venovaná úlohe panovníka ako vládcu, kde sú analyzované jeho právomoci a konanie vnútri štátu a navonok, takisto ako moc jeho vplyvu na rozličných aktérov a jeho finančné možnosti. Kapitoly sú vystavané na vývoji právomocí alebo vplyvu v jednotlivých oblastiach od čias založenia Belgicka dodnes a často sa orientujú viac do hĺbky na históriu a menej pozornosti je venovanej súčasnému stavu. Ďalšie časti sú zamerané na špeciálne prípady, kedy kráľ nemohol vládnuť, keď pôsobil ako fyzická osoba a ako vládca iného štátu. Na záver sú prezentované dopady zmeny ústavy. Celkovo je monarchia vnímaná kladne ako dôležitá súčasť Belgicka, v knihe sa však objavuje aj kritika.

Publikácia *La fonction royale en Belgique* od Andrého Molitora je síce staršieho dáta, prináša však významný náhľad na fungovanie monarchie a jej význam. Molitor totiž dlhodobo pôsobil v belgickom štátnom aparáte, osobne sa zúčastnil dôležitých zmien v belgickom usporiadaní a roky bol šéfom kabinetu kráľa Baudouina. Vďaka tomu môže priniesť pohľad znútra na každodenné fungovanie monarchie v praxi. Kráľovskú funkciu obsahovo delí na politickú a symbolickú, predstavuje spôsoby, ktorými kráľ tieto funkcie vykonáva a prostriedky, ktoré mu k tomu napomáhajú. Existenciu monarchie celý čas obhajuje a snaží sa vyvrátiť kritiku, ktorá podľa neho vyplýva z dezinformácií na verejnosti. Taktiež sa snaží poukázať na ťažkosti, ktoré správne vykonávanie funkcie panovníka prináša.

Takisto Robert Senelle, Emile Clément, a Edgard van de Velde sa v knihe *À l'attention de sa majesté le roi* pokúšajú o analýzu funkcie kráľa v Belgicku a rovnako ako Stengers a Molitor venujú veľkú časť práce jeho politickému pôsobeniu a nástrojom, ktoré má k dispozícii. Pierre-Yves Monette sa zas snaží o predstavenie rôznych aspektov života kráľa v knihe *Métier de Roi: Famille. Entourage. Pouvoir*.

Ďalej sú v práci využívané odborné články zaoberajúce sa súčasnými problémami a povahou belgického usporiadania. Prínos predstavuje aj diskurzívna analýza Barta Maddensa a Kristine Vanden Bergheovej „The identity politics of multicultural nationalism: A comparison between the regular public addresses of the Belgian and

Spanish monarchs (1990-2000)“ porovnávajúca obsah verejných príhovorov španielskeho a belgického kráľa.

Takisto sú na vysvetlenie kontextu využívané publikácie orientované na politický, historický a kultúrny vývoj Belgicka, ako napríklad *Political history of Belgium: from 1830 onwards* od Els Witteovej, Jana Craybeckxa a Alaina Meynena alebo *La vie politique en Belgique de 1830 à nos jours* od Pascala Delwita.

Na vykreslenie povahy voličov jednotlivých strán, ako aj na určenie nálad a postojov obyvateľstva slúžia viaceré výskumy, z ktorých najprínosnejšie sú tie vytvorené v rámci Centra sociologického výskumu Univerzity v Leuven (Centrum voor Sociologisch Onderzoek, Katholieke Universiteit Leuven). Jedná sa o povolebný prieskum medzi flámskym obyvateľstvom z roku 2007 a o dlhodobý výskum dôvery Flámov inštitúciám.

Spracované sú tiež výsledky rozsiahlej hodnotovej štúdie *European Values Study*. Ďalšie výskumy sú potom preberané z flámskych aj frankofónnych médií v prípade, že nebolo možné dohľadať originálne výsledky a ich výsledky sú porovnávané vo viacerých zdrojoch, pokiaľ možno frankofónnych aj holandsky písaných, aby bola zredukovaná možnosť manipulácie výsledkov nejakou stranou.

Dôležitým zdrojom pre prvú časť práce je belgická ústava, v českom preklade od Vladimíra Klokočku a Elišky Wagnerovej. Podstatnými pre politickú časť práce sú volebné programy najdôležitejších strán z oboch jazykových táborov, v originálnej verzii získané z oficiálnych webových stránok. Tiež sú analyzované správy a články na internetových stránkach hlavných flámskych a frankofónnych politických strán.

1. Ústavnoprávna úloha

Táto časť sa zaoberá právomocami kráľa vyplývajúcimi z ústavy a zvykového práva. Na úvod predstavuje zmeny, ktoré kráľovskej úlohe priniesla revízia ústavy z roku 1993 a následne z tejto revidovanej ústavy vychádza pri analýze roly panovníka pri zostavovaní vlády a v ďalších oblastiach výkonnej moci, v legislatívnom procese, v zahraničnej politike a diplomacii a nakoniec v oblasti obrany a armády.

V dnešných konštitučných monarchiách je kráľovi pripisovaná malá alebo žiadna politická úloha a jeho význam je vnímaný skôr zo symbolického a reprezentatívneho uhla pohľadu. Napriek tomu je podľa Říchovej politický vplyv belgického kráľa omnoho významnejší v porovnaní s ostatnými európskymi panovníkmi.²¹ Tento fakt vyplýva do veľkej miery z ústavy, ktorá od svojho vzniku v roku 1831 prešla relatívne malými zmenami. Väčšina právomocí kráľa ostáva formálne v rovnakom znení, avšak to, čo sa mení, je ich výklad a praktické uplatňovanie.²²

K určitým zmenám ale predsa len revíziou ústavy z roku 1993 došlo. Najdôležitejšou z nich je vytvorenie komunít a regiónov, ktoré nepriamo ovplyvnilo právomoci kráľa tým, že do ich záležitostí nemá panovník, ako súčasť federálnej moci, právo zasahovať. Priamym spôsobom bola jeho pozícia výrazne oslabená v oblasti menovania premiéra a rozpustenia komôr. Prvou zmenou je zavedenie tzv. konštruktívnej nedôvery, ktorú môže vláde prejaviť dolná komora. V takomto prípade má kráľ povinnosť vyhlásiť za nového premiéra kandidáta, ktorého komora navrhne. Jeho právomoci však neboli zrušené úplne, keďže ostávajú nezmenené v prípade vládnej demisie bez hlasovania v dolnej komore alebo pokiaľ vláda podá demisiu hneď po voľbách.²³

Právo na rozpustenie dolnej komory bolo dlhú dobu jednou z najdôležitejších kráľovských výsad, aj keď podľa Stengersa si ju v dobe pred revíziou ústavy už nikto príliš neuvedomoval, pretože vo verejnom diskurze sa úloha kráľa v tomto procese nespomínala.²⁴ V roku 1993 boli do ústavy zavedené podmienky, pri ktorých je možné, aby kráľ dolnú komoru rozpustil. Táto príležitosť sa naskytá v prípade, ak dolná komora

²¹ Řichová, *Komparace politických systémů...*, 23.

²² Jean Stengers, *L'action du Roi en Belgique. Pouvoir et influence* (Bruxelles: Racine, 1996), 22.

²³ Ibidem, 320-322.

²⁴ Ibidem, 322-323.

odmietne vyhlásiť dôveru vláde a do určeného časového obdobia nenavrhne vlastného kandidáta na premiéra alebo pokiaľ kráľovi nenavrhne nového premiéra po vyhlásení nedôvery vláde. Takisto môže komoru s jej súhlasom rozpustiť v prípade vládnej demisie. Súčasne s dolnou komorou je rozpustený aj senát.²⁵ Podľa Stengersa sa jedná o takmer úplné zmiznutie kráľovských právomocí v tejto otázke.²⁶ Na druhej strane Senelle, Clément a Velde tvrdia, že síce ide o obmedzenie jeho voľnosti v tejto oblasti, avšak kráľovi nie je uložená povinnosť pri daných podmienkach komoru skutočne rozpustiť a je mu teda stále ponechaná istá možnosť voľby.²⁷

Dlhodobá politická prax spôsobila, že niektoré kráľovské práva sa už dnes v podobe danej ústavou neuplatňujú. Jedná sa hlavne o zvolávanie komôr, ukončenie ich zasadania a zvolávanie špeciálnych schôdzí; odročenie komôr; mincové právo; prepožičiavanie šľachtických titulov a udeľovanie vojenských rádov.²⁸

Základným pravidlom v politickom konaní panovníka od začiatku bola a stále je jeho nedotknuteľnosť a ministerská zodpovednosť. Nedotknuteľnosť panovníka znamená, že nenesie trestnú ani politickú zodpovednosť. Kráľ však nemôže v politických otázkach konať svojvoľne, ale len pod záštitou príslušného ministra, ktorý zároveň za takéto politické rozhodnutie preberá zodpovednosť. Toto pravidlo sa týka všetkých aktov, ktoré by eventuálne mohli mať politický dopad. Navyše konanie kráľa sa musí niesť v duchu prísnej diskretnosti a nesmie byť odkryté verejnosti.²⁹

Ústava kráľovi priznáva niekoľko práv v politickej sfére. Podľa článku 96 „Kráľ menuje a prepúšťa svojich ministrov.“³⁰ Zostavovanie vlády však nevedie osobne kráľ, ale drží sa tradície výberu tzv. *formateura*, ktorú zaviedol Leopold I. podľa britského vzoru. *Formateur* má za úlohu zostaviť vládu a väčšinou sa aj neskôr postaviť do jej čela ako premiér. Vo výbere *formateura* má kráľ absolútne voľnú ruku a teoreticky nepotrebuje ani súhlas ministrov.³¹ Takisto môže v komplikovanejších prípadoch určiť osobu *informateura*, *médiateura* alebo *négociateur*, ktorí majú za úlohu analyzovať

²⁵ Vladimír Klokočka a Eliška Wagnerová, *Ústavy států Evropské unie. Díl první* (Praha: Linde, 2004), 25.

²⁶ Stengers, *L'action du Roi...*, 322.

²⁷ Robert Senelle, Emile Clément, a Edgard van de Velde, *À l'attention de sa majesté le roi* (Bierges: Mols, 2006), 226.

²⁸ Ibidem, 477-478.

²⁹ Ibidem, 466-477.

³⁰ Klokočka a Wagnerová, *Ústavy států...*, 36.

³¹ Jedná sa o čisto teoretickú možnosť vlastnej kontrasignácie, ktorá však nikdy nebola využitá. Stengers, *L'action du Roi...*, 41-47.

politickú situáciu a určiť pravdepodobnú koalíciu a tým uľahčiť formovanie vlády. Kráľ teda prenecháva tvorenie vlády na určenej osobe a sťahuje sa z politickej scény až do momentu, keď je vláda vytvorená a pripravená na schválenie a odovzdanie sľubu.³² Druhú časť článku 96 a teda právo na odvolávanie ministrov dnes už kráľ prakticky nevykonáva, pretože by bolo s veľkou pravdepodobnosťou vnímané ako radikálny zásah do politického života schopný eventuálne vyvolať nacionalistickú reakciu.³³

Prakticky nezmenené ostáva právo kráľa prijať alebo odmietnuť dobrovoľnú demisiu vlády. Panovník sa v tejto oblasti dokonca dá považovať za priameho účastníka krízy, keďže táto začína prijatím demisie a končí schválením novej vlády, čiže aktmi, ktorých sa kráľ osobne zúčastňuje.³⁴

V zákonodarnej oblasti kráľ takisto disponuje niektorými nástrojmi, ktoré mu poskytujú možnosť sa do nej zapájať. V prvom rade je jednou z vetiev zákonodarnej moci a teda sa podieľa na rozhodovaní buď spoločne s obidvomi komorami parlamentu alebo v niektorých prípadoch len s dolnou komorou.³⁵ Ako súčasť legislatívy má možnosť zákonodarnej iniciatívy.³⁶ Jeho účasť je potrebná pri zmenách ústavy, pri tvorbe, schvaľovaní a vydávaní zákonov a pri prijímaní špeciálnych exekutívnych noriem tzv. kráľovských výnosov.³⁷ Keďže sa jedná o politické akty, každý z nich je sprevádzaný ministerskou kontrasignáciou. Kráľovská úloha v zákonodarnej sfére dnes spočíva hlavne v možnosti diskutovať o návrhoch a vznášať pripomienky.³⁸ Súčasná prax ale aj rétorika totiž poukazujú na to, že účasť kráľa na legislatívnom procese je viac-menej formalitou vykonávanou automaticky a skutočné rozhodovanie je v rukách ministrov.³⁹

Podstatnou každodennou úlohou kráľa je však naďalej zhromažďovať informácie o stave krajiny a politiky, ktoré mu potom napomáhajú v časoch krízy. Robí tak jednak prostredníctvom osobných stretnutí s politickými, sociálnymi, ekonomickými a ďalšími aktérmi, jednak pomocou informácií, ktoré zhromažďuje jeho

³² Senelle, Clément a Velde, *À l'attention...*, 253-257.

³³ Stengers, *L'action du Roi...*, 74.

³⁴ Senelle, Clément, a Velde, *À l'attention...*, 229-233.

³⁵ Jedná sa o udeľovanie občianstva, zákony týkajúce sa občianskoprávnej a trestnej zodpovednosti ministrov, štátny rozpočet a fixáciu armádnych stavov.

³⁶ Klokočka a Wagnerová, *Ústavy států...*, 23 a 31.

³⁷ Vo francúzštine je názov tejto normy *arrêté royal*, v holandčine je to *koninklijk besluit*.

³⁸ André Molitor, *La fonction royale en Belgique* (Bruxelles: CRISP, 1979), 48-49.

³⁹ Stengers, *L'action du Roi...*, 149.

kabinet. Takto môže potom predstavovať svoje názory a rady vyplývajúce z dlhodobého sledovania vývoja krajiny.⁴⁰

Vplyv panovníka na zahraničnú politiku sa od dôb vzniku Belgicka zreteľne zmenil. Po Leopoldovi I. sa už žiadny belgický panovník neangažuje v tzv. *grande politique*, to znamená nesnaží sa nepretržite pôsobiť na celoeurópskej scéne a určovať zahraničnú politiku Belgicka. Oveľa väčší význam majú kontakty kráľa s ministrami, kde sa do národnej politiky zapája prostredníctvom rád a odporúčaní.⁴¹ V dnešnej dobe sú navyše tvorba a vykonávanie zahraničnej politiky značne obmedzené súčasným medzinárodným usporiadaním. So záväzkami plynúcimi z členstva v medzinárodných organizáciách a Európskej únii strácajú jej tvorcovia istú mieru autonómie a voľnosti. V belgickom prípade popritom došlo federalizáciou k presunu niektorých kompetencií v zahraničnej politike na komunity a regióny.⁴² Úloha kráľa v tomto usporiadaní prirodzene klesá, čo sa odráža aj v tom, že v štruktúrach Európskej únie je Belgicko zastúpené premiérom. Napriek tomu, že panovník nemá možnosť vykonávať nezávislú zahraničnú politiku, udržiava úzke kontakty s ministrom zahraničných vecí a diplomatickým zborom.⁴³

Už tradične sa kráľ má bytostne zaujímať o zahraničné dianie a pozíciu Belgicka v medzinárodnom spoločenstve. Svoje konzultácie a rady preto často mieri práve na ministra zahraničných vecí, stretnutia s ktorým sú jednými z najfrekventovanejších. Okrem toho mu medzinárodný význam hlavného mesta umožňuje prijímať významné zahraničné osobnosti ním prechádzajúce a konzultovať s nimi rôzne aspekty medzinárodného aj domáceho diania. V politických otázkach je síce povinný vyjadrovať sa v súlade s oficiálnou vládou politikou, má však možnosť predkladať osobné obavy alebo varovania a zdôrazňovať témy, ktoré sa mu zdajú dôležitejšie ako ostatné.⁴⁴

Neoddeliteľnou súčasťou úlohy kráľa je prijímanie hláv iných štátov na oficiálnych návštevách Belgicka a taktiež reprezentácia Belgicka v zahraničí. V politických otázkach sa aj tu musí vyjadrovať v súlade s postojom vlády a oficiálnych politických diskusií sa väčšinou miesto neho zúčastňuje príslušný minister. Takáto

⁴⁰ Molitor, *La fonction royale...*, 48-49.

⁴¹ Stengers, *L'action du Roi...*, 272-275.

⁴² Aj keď s týmito aktmi musí súhlasiť federálna vláda.

⁴³ Senelle, Clément, a Velde, *À l'attention...*, 317-320.

⁴⁴ Molitor, *La fonction royale...*, 45-54.

návšteva môže mať veľký význam v závislosti na vzťahoch a napäti, ktoré medzi Belgickom a príslušným štátom existujú. Tieto cesty sú často terčom kritiky pre svoju finančnú nákladnosť a zdanlivú neúčinnosť. V skutočnosti však môžu mať významnú politickú aj symbolickú dôležitosť a sú súčasťou fungovania medzinárodných vzťahov. Nabitý program a organizácia takejto cesty z nej navyše určite nerobia nijakú formu dovolenky alebo turistického pobytu. Okrem toho kráľ počas svojej absencie nemá zástupcu a preto sa musí neodkladnými záležitosťami zaoberať aj počas nej.⁴⁵

Úloha kráľa v armádnych záležitostiach sa od pôvodného výkladu ústavy výrazne líši. Pôvodne vytvorené zvykové právo prinášalo pre európske prostredie zvláštnu situáciu, kedy sa počas vojny povinnosti kráľa rozšírili namiesto toho, aby jeho úloha klesla. Toto pravidlo vytvoril Leopold I., keď sa osobne postavil do čela armády pri napadnutí Belgicka Holandskom v roku 1831. Od tej doby bolo prevzatie osobného velenia armády v čase ohrozenia vnímané v podstate ako povinnosť panovníka. Toto pravidlo bolo uplatnené v roku 1870, počas prvej svetovej vojny a na začiatku druhej svetovej vojny v období do kapitulácie Belgicka.⁴⁶

Situácia sa zmenila v súvislosti s tzv. kráľovskou otázkou. Belgicko počas druhej svetovej vojny takmer okamžite kapitulovalo a kráľ bol exilovou vládou označený ako neschopný vládnuť. Kráľovská otázka, ktorej podstatou bol rozpor vo výklade článku ústavy o vedení vojny, rozdelila politikov. Po oslobodení Belgicka bola ustanovená regentská vláda a v roku 1950 sa uskutočnilo referendum o návrate kráľa Leopolda III. na trón. Aj keď dopadlo pozitívne, prejavili sa veľké regionálne rozdiely, keď sa za kráľa postavilo hlavne flámske obyvateľstvo. Nepokoje vo Valónsku vyvolané návratom kráľa nakoniec viedli k dobrovoľnej abdikácii kráľa v roku 1950 a nástupom Baudouina I. na trón.⁴⁷

Komisia prešetrojúca kráľovskú otázku dospela k názoru, že velenie armády už nemá naďalej náležať kráľovi. Zdôvodnila to zmeneným charakterom vojny, ktorý by v súčasnosti takéto velenie neumožňoval a robil by ho priam zbytočným. Za týmto rozhodnutím stála prirodzene aj snaha vyhnúť sa vnútorným konfliktom medzi kráľom a vládou v čase ohrozenia a prežitosť vízie kráľa v čele armády. Leopold III. sa

⁴⁵ Molitor, *La fonction royale...*, 89-93.

⁴⁶ Stengers, *L'action du Roi...*, 92-96.

⁴⁷ Eduard Hulicius, *Belgie* (Praha: Libri, 2006), 156-158.

k tomuto názoru pripojil.⁴⁸ Aj Molitor považuje závery komisie za správne a potvrdené časom, keďže spojené velenie v rámci medzinárodných organizácií a špecializovaná armáda už vôbec nevyžadujú prítomnosť kráľa.⁴⁹

Napriek strate velenia armády má kráľ stále istý vplyv vo vojenských záležitostiach. V pojmoch z čias kráľovskej otázky, kráľ síce stratil efektívne velenie armády, ale eminentné velenie je stále jednou z jeho hlavných povinností. To znamená, že sa do vojenských záležitostí zapája počas mierových dôb cez svoju legislatívnu pozíciu a hlavne prostredníctvom neustáleho upozorňovania na význam armády a potrebu obrany krajiny.⁵⁰ Stengers obhajuje účasť panovníka v armádnych záležitostiach najmä z hľadiska kontinuity. Tvrdí, že kráľ je najlepším ochrancom stability vojenskej politiky pri tom, ako sa jej tvorcovia neustále menia, že obrana krajiny by nebola taká úspešná bez jeho vplyvu a že je pravdepodobne najvhodnejším aktérom na zabezpečenie koordinácie zahraničnej a vojenskej politiky.⁵¹

⁴⁸ Stengers, *L'action du Roi...*, 92-96.

⁴⁹ Molitor, *La fonction royale...*, 58.

⁵⁰ Ibidem, 58-59.

⁵¹ Stengers, *L'action du Roi...*, 107.

2. Politická úloha

V prvej časti tejto kapitoly je analyzovaný vplyv panovníka na chod politiky a vzťahy s politickými aktérmi s cieľom určiť mieru reálnej moci panovníka v politickej oblasti. Následne sa zameriava na vnímanie kráľa najvýznamnejšími politickými stranami, pričom rétorika frankofónnych a flámskych strán sú kladené do kontrastu. Takisto je prezentovaný postoj politických strán k súčasnému usporiadaniu a k prípadnej ďalšej štátnej reforme, pretože má priamy vplyv na možné budúce postavenie kráľa v Belgicku a jasne ukazuje názorové rozdiely dvoch jazykových táborov.

2.1. Pôsobenie panovníka v politickom živote

Reálna moc panovníka v politickej oblasti nie je jednoznačne dokázateľná. Goethem označuje vplyv panovníka na riešenie regionálnej otázky ako nepatrný a to najmä z dôvodu, že králi často nevedeli pochopiť skutočnú dôležitosť a dopady jazykovej otázky a takisto nemali výrazný politický vplyv na tento proces. Monarchiu považuje za oslabenú udalosťami povojnových rokov a neschopnú efektívneho zásahu v krízovej situácii.⁵²

Witte sa takisto pripája k názoru, že kráľovská otázka moci panovníka značne uškodila, keďže vplyv kráľa Baudouina I. na politické záležitosti bol viditeľne obmedzenejší ako vplyv jeho otca Leopolda III.. Takisto tvrdí, že aj vďaka vzrastu vplyvu politických strán a lobistických skupín sa právomoci kráľa skoro úplne presunuli do ceremoniálnej úrovne. Dôkazom úpadku politickej moci panovníka je aj fakt, že v mnohých záležitostiach jeho niekdajšiu úlohu dnes vykonáva premiér.⁵³

Sile monarchie nenapomáha ani myšlienka, že jej tradícia sa dnes môže zdať prežitá. Molitor ale predsa len existenciu konštitučnej monarchie ako takej obhajuje jej neustále sa meniacou podstatou a prispôbovaním sa dobe a neočakáva skorý zánik tohto konceptu. Už koncom sedemdesiatych rokov predpovedal federalizáciu, ktorú označil za veľkú skúšku pre belgický štát a politický systém. Úloha kráľa sa mala zmenšiť úmerne zmene postavenia celej centrálnej moci, avšak nie vymiznúť. Kráľ sa podľa neho v tomto novom usporiadaní má aj naďalej horlivo zaujímať o situáciu

⁵² Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 265-268.

⁵³ Els Witte, Jan Craybeckx a Alain Meynen, *Political history of Belgium: from 1830 onwards*. (Brussels: ASP, 2009), 442-443.

v krajine a prijať nový postoj, ktorého základom je rešpektovanie a snaha pochopiť vývoj novovzniknutých útvarov.⁵⁴

Molitor považuje kráľovskú funkciu a jej vykonávanie za neľahkú a nedocenenú, čo vyplýva z viacerých skutočností. Pozícia panovníka je podľa neho ľuďmi často nepochopená, pretože výsledky jeho činnosti nie sú videné okamžite, ale ukazujú sa až v dlhodobejšom obzore. Problém môže pôsobiť aj povinnosť dôvernosti a tajnosti kráľovských aktov, ktorá kolидуje s nátlakom médií a požiadavkami verejnosti na úplné informácie.⁵⁵ Verejné vyjadrenia panovníka musia byť navyše opatrné, nekontroverzné a v súlade s politickou líniou vlády. Všetky jeho aktivity, o ktorých sa môže verejnosť dozvedieť, môžu totiž za dnešných okolností získať komunitný nádych a prívlastky a tým pádom byť potenciálnym zdrojom konfliktu. Opatrnosť nutná z tohto dôvodu teda významne obmedzuje kráľovu slobodu vyjadrovania.⁵⁶

V politickom rozhodovaní pôsobí viditeľná nerovnosť kompetencií a napätie medzi časovo obmedzeným funkčným obdobím vlády a dlhodobým vládnutím kráľa. Táto situácia však môže byť vnímaná pozitívne, pretože určuje komplexný charakter tvorenia politiky. Kráľ tu slúži ako záruka kontinuity, keďže na rozdiel od ministrov nie je viazaný mandátom a preto si môže dovoliť premýšľať v dlhodobejšom horizonte.⁵⁷

Ani Stengers nepochybuje o dôležitosti kráľa v Belgicku, ale uznáva, že jeho moc aj vplyv značne poklesli. Zdôrazňuje však, že sa nejedná o komplexný fenomén zasahujúci všetky jeho kompetencie, ako ukazuje na príklade nezmeneného práva prijať alebo odmietnuť vládnu demisiu. Navyše tvrdí, že kráľ stále formálne disponuje významnými politickými nástrojmi, aj keď v praxi mu v podstate nie je umožnené ich uplatňovať. Je to spôsobené všeobecným vnímaním kráľa ako subjektu pôsobiaceho mimo politického sveta. Panovník má byť nezávislý, nemá prejavovať priazeň konkrétnej politickej strane, ani sa nemá nechať ovplyvňovať vášňami, ktoré by mohli mať politické dopady. Nemal by mu chýbať ani istý zmysel pre politiku, ktorý mu má slúžiť na vyhodnotenie situácie a určenie hraníc, v ktorých sa môže pohybovať.⁵⁸ Jeho

⁵⁴ Molitor, *La fonction royale...*, 177-180.

⁵⁵ Ibidem, 172-174.

⁵⁶ Stengers, *L'action du Roi...*, 331.

⁵⁷ Molitor, *La fonction royale...*, 25 a 176.

⁵⁸ Stengers, *L'action du Roi...*, 327-334.

postavenie nad politikou z neho má robiť akéhosi strážcu demokratických inštitúcií a kontrolóra politického života.⁵⁹

Panovník má z titulu svojej osobnostnej váhy a postavenia v politickom systéme potenciál mať na výrazný vplyv. Najzreteľnejšie sa jeho dosah v politike odráža vo vzťahoch s ministrami, pričom sa v komunikácii s nimi panovník zameriava na otázky, ktoré považuje za prioritné. Kráľ má možnosť pôsobiť na politický vývoj práve cez kontakty s ministrami, preto jeho vplyv v tejto oblasti závisí hlavne na vzťahu s vládou a obzvlášť s premiérom. Reálny rozmer jeho pôsobenia však neposkytuje ucelený obraz, keďže komunikácia medzi kráľom a ministrami prebieha v tajnosti a navyše poväčšine ústnou formou. Je ale jasné, že práve tu pre kráľa spočívajú najväčšie možnosti na ovplyvňovanie politického života, keďže priame ovplyvňovanie jednotlivých poslancov je už v dnešnej dobe nemysliteľné.⁶⁰

2.2. Postoj politických aktérov voči panovníkovi

Ako už bolo zmienené, v Belgicku nepôsobí ani jedna celonárodná strana a jednotlivé jazykové varianty strán nemajú okrem ideologických základov nič spoločné. Preferencie voličov z dvoch jazykových táborov sú navyše značne odlišné.⁶¹

Vo federálnych voľbách roku 2010 získala z frankofónnych strán najväčšiu podporu Socialistická strana (Parti socialiste, PS). Druhou najúspešnejšou stranou sa stalo Reformné hnutie (Mouvement réformateur, MR), za ktorým sa umiestnil Humanistický demokratický stred (Centre démocrate humaniste, cdH). Spolu s tradičnými politickými stranami zaznamenala úspech aj strana zelených Ecolo.

U flámskeho voličstva výrazne uspela nacionalistická strana mimo tradičného spektra Nová flámska aliancia (Nieuw-Vlaamse alliantie, N-VA), ktorej vzostup vyvoláva obavy u zástancov súčasného politického usporiadania, keďže je známa svojím anti-federalistickým zmýšľaním. Za ňou sa umiestnili Otvorení flámski liberáli a demokrati (Open Vlaamse Liberalen en Democraten, Open VLD), Kresťansko-demokratická flámska strana (Christen-Democratisch en Vlaams, CD&V) a Odlišná socialistická strana (Socialistische Partij Anders, sp.a). Ekologická strana Groen!

⁵⁹ Molitor, *La fonction royale...*, 79.

⁶⁰ Stengers, *L'action du Roi...*, 184-198.

⁶¹ Opäť je v tejto časti zanedbaná nemecky hovoriaca komunita z dôvodu jej irelevantnosti pre ciele tejto práce.

zaznamenala podobný úspech ako jej frankofónny náprotivok. Rozdelenie podpory voličov naprieč ideologickým spektrom sa teda v dvoch voličských skupinách zjavne líši. Ďalším rozdielom je takmer osemprocentná podpora radikálnej flámskej strany Flámsky záujem (Vlaams Belang, VB), ktorá síce zjavne poklesla oproti minulým voľbám a VB v podstate nemá politický vplyv, vypovedá však o pretrvávajúcich náladách istej časti flámskeho obyvateľstva.

V postoji ku kráľovi sa dva jazykové tábory značne líšia. Frankofónne strany sa k monarchii vyjadrujú zriedka, nekriticky a s úctou. Otázkou zmeny úlohy kráľa ani jeho postavenia sa zvyčajne nezaoberajú. Keď je vznesená otázka jeho funkcie, zastávajú ju v súčasnej podobe ako opodstatnenú a dôležitú pre belgický štát, pretože pre nich predstavuje neoddeliteľnú súčasť politického usporiadania Belgicka. Frankofónne strany sa primárne neorientujú na zmenu systému a keď je táto otázka vznesená, dominuje u nich skôr umiernený postoj, výzvy k jednote a solidarite a akceptácia súčasného usporiadania ako oprávneného. Dôležitou je pre nich stabilizácia systému v súčasnej podobe. Strany sa spravidla stavajú proti oslabovaniu federálneho systému, ktoré by podľa nich mohlo viesť k narušeniu jednoty Belgicka.

Istý odklon by mohol byť očakávaný pri politických stranách združených okolo jazykovej otázky, avšak tie nezaznamenávajú vo frankofónnych oblastiach výrazný volebný úspech. Navyše strany ako Frankofónni demokratickí federalisti (Fédéralistes Démocrates Francophones, FDF) uznávajú federalizmus ako vhodnú štátnu formu pre Belgicko. Na tomto sa zhodujú aj partneri združení vo Frankofónnej únii (Union des francophones, UF).⁶² Ani strana, ktorá sa dá považovať za extrémne pravicovú Národná demokracia (Démocratie nationale, DN)⁶³ sa nevyjadruje separatisticky. Naopak zastáva jednotu Belgicka a stavia sa najmä proti imigrantom a islamizmu. Navyše ani táto strana, ako všetky extrémne pravicové strany vo Valónsku, nemá dostatočnú voličskú základňu, čo je spôsobené jej slabým organizačným, ideologickým a programovým komponentom.⁶⁴

⁶² Sú to cdH, FDF, MR a PS.

⁶³ Jedná sa o stranu Front national so zmeneným názvom od roku 2012.

⁶⁴ Pascal Delwit, „L'extrême droite en Belgique francophone: (non)positionnements institutionnels et implantations électorales.“ *Fédéralisme Régionalisme* 2, č.1 (2001-2002), <http://popups.ulg.ac.be/federalisme/document.php?id=248> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Flámske strany zas vidia funkciu panovníka prevažne v protokolárnej a symbolickej rovine a žiadajú zníženie jeho právomocí v politickej sfére. Viditeľným rozdielom oproti frankofónnym stranám je otvorene kritickejší postoj flámskych strán voči kráľovi. V článkoch zverejňovaných na stránkach sa objavuje oveľa viac kritiky na adresu kráľa a monarchie, pričom najvýraznejšou témou sú jeho prejavy, politická aktivita, pri ktorej podľa nich prekračuje svoje právomoci, finančná náročnosť monarchie a nedostatočná transparentnosť kráľovských financií. Otázka kráľovskej úlohy však nepredstavuje pre flámske strany prioritu a nevyžaduje si podľa nich okamžité riešenie. Jeho úlohu takisto nezavrhuje vcelku, podľa Open VLD je napríklad obzvlášť dôležitým pôsobenie panovníka ako aktéra stojaceho nad politikou a schopného zmierovať strany a upokojovať konflikty.

Rozdielny postoj flámskych strán odzrkadľuje aj skutočnosť, že je u nich častejšie viditeľná túžba po ďalšom pokračovaní reformy, čo dokazuje aj zvyčajná prítomnosť kapitoly o štátnej reforme vo volebných programoch, ktorá sa u frankofónnych strán spravidla nevyskytuje. V názore na optimálny rozsah reformy sa však jednotlivé strany medzi sebou líšia. Umiernený postoj predstavuje sp.a, ktorá síce uznáva potrebu ďalšej štátnej reformy, avšak nepožaduje zrušenie alebo výrazné oslabenie centrálnej moci. Žiada vytvorenie nových vzťahov medzi jednotlivými úrovňami a zjednodušenie štruktúry. Takisto flámska ekologická strana Groen!, podobne ako Ecolo, stavia svoj program štátnej reformy na spolupráci a zefektívnení federálneho systému, pričom veľký dôraz kladie na výučbu a používanie flámčiny.

Oveľa častejšie sú však názory, že optimálnym záverom reformy má byť konfederalizmus. Argumentom pre takýto krok sú podľa politických strán zastávajúcich konfederalizmus neudržateľnosť súčasného usporiadania, nezmieriteľnosť dvoch jazykových táborov na základe závažných otázok, ktoré rozdeľujú federálnu vládu, prežitost' federálneho systému a aj politická realita, ktorá často pôsobí v praxi ako konfederalizmus. V návrhoch politických strán sa počíta s presunom čo najširších, ak nie všetkých, kompetencií v socioekonomickej oblasti na komunity a regióny a veľakrát sa objavuje aj požiadavka ich fiškálnej autonómie. Regióny sa majú stať centrom moci v kľúčových otázkach, akými sú zahraničná politika, obrana alebo základné aspekty spravodlivosti a ekonomiky. Podstatné je, že strany oficiálne nepropagujú separatizmus, dokonca ho vyslovene odmietajú a ubezpečujú, že konfederalizmus má byť konečným stavom.

Výnimku tvorí nacionalistická strana VB. VB je nástupcom strany Flámsky blok, po tom, čo bol v roku 2004 zakázaný kvôli obvineniam z rasizmu. Flámsky blok sa v osemdesiatych rokoch profiloval ako extrémne pravicová strana propagujúca nacionalizmus založený na etnickom princípe, rasizme a xenofóbii s tradičnými etickými a rodinnými hodnotami a dôrazom na silný štát. Považoval sa za reprezentanta flámskeho hnutia a požadoval samostatnosť Flámska.⁶⁵ V podobnej línii pokračuje aj VB.

Jej radikálny postoj je viditeľný hneď v prvom bode programu, ktorým je nezávislosť Flámska. Kým k nej dôjde, strana požaduje prenesenie právomocí z centrálnej na regionálne úrovne. Žiada fiškálnu autonómiu, rozdelenie štátneho dlhu, pracovného trhu, sociálneho systému a prenechanie ovládania kľúčových sektorov na Flámsku. Jej stratégiou je postupný organizovaný prechod k samostatnosti, pričom snahy o reformu štátu a konfederalizmus považuje za zbytočné kvôli zásadným nezhodám medzi flámskou a frankofónnou stranou. Samostatnosť Flámska preto vidí ako jedinú skutočnú alternatívu pre Belgicko.⁶⁶

Pre VB je príznačná priama kritika kráľa aj monarchie ako takej a jasný anti-monarchistický postoj. S kráľom pre ďalšie usporiadanie nepočíta a vo svojich vyhláseniach ho strana otvorene kritizuje. Negatívny postoj a neúcta voči kráľovskej rodine sú jasne viditeľné aj v anglicky písanom štvrťročníku strany The Flemish republic. Kritika sa opiera najmä o finančnú náročnosť kráľovskej rodiny pre Belgicko, o nedemokratickú povahu dedičného princípu a zastaranosť monarchie a o kráľove údajné naklonenie frankofónnemu obyvateľstvu a ignorovanie flámskych potrieb. Jednoznačný postoj strany voči kráľovi je vyjadrený aj na portáli zaoberajúcom sa voľbami verkiezingssite.be: „Preto hovoríme: Preč s belgickým kráľom! Nech žije flámska republika!“⁶⁷

Diskusia o mieste kráľa v politickom systéme nie je nová a do popredia sa dostáva najmä ako reakcia na finančne náročné aktivity kráľa alebo kontroverzný

⁶⁵ Cas Mudde, *The ideology of the extreme right* (Manchester: Manchester University Press, 2000), 87-115.

⁶⁶ „Programma.” http://www.vlaamsbelang.org/files/200806_programma.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

⁶⁷ Politieke verkiezingsportaal, <http://www.verkiezingssite.be/> (stiahnuté 1.3.2013).

výklad jeho prejavov.⁶⁸ Obmedzenie úlohy panovníka na reprezentatívnu a protokolárnu úlohu takisto nie je novým konceptom. Inšpiruje sa vo švédskej monarchii a predpokladá zredukovanie politickej úlohy kráľa na právo byť konzultovaný, povzbudzovať a varovať. Na tvorení vlády sa už naďalej podieľať nemá. Podstatnou súčasťou jeho funkcie má však naďalej byť pôsobenie na čele štátu ako symbol kontinuity, jednoty a stability režimu.⁶⁹

⁶⁸ V čase písania práce to bolo naposledy po vianočnom prejave panovníka, ktorý si niektorí flámski aktéri vyložili ako namierený proti nim a nedodržiavajúci zásadu politickej neutrality kráľa. Podrobnejšie je o tomto prejave pojednávané v poslednej časti práce.

⁶⁹ Senelle, Clément a Velde, *À l'attention...*, 483-490.

3. Symbolická úloha

Aj keď sa názory na politickú funkciu kráľa a na jej adekvátnosť líšia, väčšina autorov nepochybuje o jeho symbolickej alebo, v širšom poňatí, spoločenskej úlohe. Takisto prevláda názor, že práve táto, prevažne abstraktná zložka funkcie panovníka, je dôležitejšou ako jeho reálny politický vplyv. Molitor dokonca tvrdí, že samotná existencia panovníka má oveľa väčšiu dôležitosť ako jeho konkrétna činnosť alebo postavenie.⁷⁰

3.1. Symbolický význam

Monette vymedzuje spoločenskú úlohu kráľa v kontraste s jeho vnútroštátnym a politickým pôsobením a považuje ju za zloženú z piatich druhov funkcií. Tými sú symbolická, reprezentatívna a morálna funkcia, funkcia prostredníka a afektívna alebo emocionálna funkcia. Práve tu vidí hlavný rozdiel medzi monarchiou a republikou, pretože niektoré zložky prináležia výhradne kráľovi ako hlave štátu a u prezidenta ich nenájde. Tento rozdiel podľa neho vyplýva z panovníkovej neutrality, dlhodobej povahy vládnutia a dedičného princípu.⁷¹

Základným rysom panovníka je jeho symbolická váha. Predstavuje kontinuitu a záruku jednoty režimu, čo z neho robí dôležitého aktéra vo federálnom usporiadaní Belgicka.⁷² Vedomie tejto úlohy dokazuje aj fakt, že dominantnými vo vyhláseniach súčasného kráľa Alberta II. sú výzvy k jednote aj napriek rozdielom, vzájomnému porozumeniu, národnej harmónii a uznávaní odlišných identít.⁷³ Panovník je významným symbolom pre Belgičanov obhajujúcich jednotu a jeho úlohou je dbať o zachovanie jednotného stavu. Jeho schopnosť udržiavať stabilitu v štáte je dôvodom, prečo sa len málo politických aktérov stavia proti monarchii.⁷⁴

Zaujímavou je hypotéza, že symbolická váha panovníka vychádza z archetypov pretrvávajúcich v mysliach časti obyvateľstva, ktoré prisudzujú kráľovi mystický alebo sakrálny charakter. Náboženský princíp dnes však už svoju úlohu v obhajovaní monarchie nezohráva a nahradil ho konsenzus o dedičnom princípe. Legitimita panovníka napriek tomu v súčasnosti nevychádza ani tak z dlhodobého všeobecne

⁷⁰ Molitor, *La fonction royale...*, 173.

⁷¹ Pierre-Yves Monette, *Métier de Roi: Famille. Entourage. Pouvoir.* (Bruxelles: Alice, 2002), 75.

⁷² Senelle, Clément a Velde, *À l'attention...*, 492.

⁷³ Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 237.

⁷⁴ Witte, Craybeckx a Meynen, *Political history of Belgium...*, 443-444.

uznávaného dedičného princípu, ako skôr z demokratických zásad. Kráľ je legitímnym panovníkom až potom, čo zloží sľub belgickému ľudu a teda je okrem iného aj symbolom demokracie.⁷⁵

Kráľ, prvý spomedzi belgických občanov, pôsobí ako personifikácia štátu a národa a práve v tomto spočíva jadro jeho poslania.⁷⁶ Reprezentatívnu funkciu vykonáva kráľ dvomi spôsobmi: vnútri štátu a navonok. Táto funkcia je často mylne redukovaná len na jej vonkajší aspekt, pričom často je to najmä vnútorný komponent, ktorý je bytostne dôležitý pre súdržnosť Belgicka. Reprezentatívna zložka kráľovskej funkcie je v podstate nezávislá na jeho politickej moci, ba zdá sa byť dokonca ľahšie dosiahnuteľná pri menšom politickom vplyve. Javí sa teda vhodné, že osobnosť so značne obmedzenými kompetenciami slúži obyvateľstvu ako referenčný a identifikačný bod.⁷⁷ Pre jednotlivcov dôležitá identifikácia je navyše v tomto prípade uľahčená faktom, že sa nejedná o abstraktnú inštitúciu, ale o konkrétnu osobu, s ktorou je jednoduchšie sa stotožniť.⁷⁸ Morálna funkcia panovníka je najviditeľnejšia v krízových časoch, kedy je potrebné apelovať na mravné hodnoty a ich uplatňovanie. Kráľ je aj v tejto oblasti akýmsi symbolom stelesňujúcim základné morálne hodnoty.

Kráľ môže, ako už bolo vyššie spomenuté, pôsobiť ako prostredník v politických sporoch, upokojuvať nálady a zmierovať znepriatelené strany vďaka svojej politickej neutralite. V symbolickej rovine môže byť takisto vnímaný ako prostredník a to medzi občanmi a verejnými autoritami. Ľudia sa naňho často obracajú so svojimi starosťami ako ku svojej poslednej záchrane.⁷⁹ Najčastejšie sa tu jedná o administratívne problémy a sociálne ťažkosti, pri ktorých ľudia nevedia na koho sa obrátiť, alebo ich radšej adresujú kráľovi ako byrokratickému aparátu. Vo väčšine z týchto prípadov panovník nemá kompetencie záležitosti vyriešiť a preto sú posúvané ďalej na príslušné miesta. Priamy zásah kráľa môže byť občas možný, v prípadoch keď komplikácie občana vyplývajú z nezáujmu alebo zo zanedbania úradmi.⁸⁰ Aj keď vo väčšine prípadov panovník nie je osobou, ktorej by mali tieto problémy byť adresované, samotný fakt, že sa občania naňho v takej miere obracajú, poukazuje na špecifické vnímanie kráľa z ich strany. A aj keď kráľ nevie tieto záležitosti osobne vyriešiť, dostáva aj týmto spôsobom

⁷⁵ Molitor, *La fonction royale...*, 66-69.

⁷⁶ Monette, *Métier de Roi...*, 31.

⁷⁷ Nemá teda možnosť zneužívať svoje postavenie.

⁷⁸ Molitor, *La fonction royale...*, 62-65.

⁷⁹ Monette, *Métier de Roi...*, 76-77.

⁸⁰ Molitor, *La fonction royale...*, 94-95.

predstavu o problémoch, ktoré sužujú jeho občanov a vie ich tlmočiť kompetentným autoritám.⁸¹

Cesty panovníka po Belgicku pôsobia tiež v prospech jeho úlohy prostredníka medzi vládou a ľudom. Na jednej strane takýmto spôsobom zisťuje stav krajiny a nálady obyvateľstva, na strane druhej komunikuje obyvateľstvu vízie o súčasnom stave Belgicka a o jeho budúcnosti. Informácie získané počas týchto ciest mu potom pomáhajú vykonávať úlohu prostredníka upozorňovaním vlády na nedostatky a zdôrazňovaním priorít. Čo sa týka prejavov kráľa pri rôznych dôležitých udalostiach, tie sú, tak ako všetky akty s možnými politickými dopadmi, kryté ministerskou zodpovednosťou a vyžadujú, aby sa v nich nevzdŕaloval od politickej línie vlády. Z tohto dôvodu sú vždy vopred schvaľované a mali by byť dôkladne pripravené, aby nevzbudili kontroverziu a aby sa niesli v príslušnom slávnostnom duchu. Aj v tomto prípade je však dôležité, aby slová kráľa vyzneli osobne a úprimne.⁸²

Práve pri cestách po Belgicku a návštevách rôznych zariadení sú výrazne viditeľnými symbolické a emocionálne aspekty kráľovskej funkcie. Ako symbol národa oceňuje a podporuje snahy obyvateľstva, súcíť s ním a teší sa z jeho úspechov. Osobná prítomnosť panovníka u obyvateľstva spravidla vyvoláva emócie a dokazuje tak emocionálne puto medzi občanmi a kráľom.⁸³

Takisto vnímanie kráľa ako prostredníka a obracanie sa naňho v ťažkých chvíľach vychádza do veľkej miery z takpovediac emocionálneho vzťahu, ktorý občania voči kráľovi pociťujú. Symboly, ktoré osoba kráľa stelesňuje sú v ľudoch vyjadrené istou formou citového vzťahu. Kráľ je zosobnením národa a teda vytvára medzičlánok medzi občanmi a národom. Toto puto je ešte zosilnené dynastickým princípom, ktorý mu dodáva nádych trvácnosti.⁸⁴

Emocionálna stránka kráľovskej funkcie môže mať veľkú silu, ale zároveň je náročná na správne vykonávanie. Pokiaľ sa totiž v nejakej situácii nedostane verejnosti očakávanej reakcie, panovník sa rýchlo vie stať terčom kritiky.⁸⁵ Takéto emocionálne

⁸¹ Monette, *Métier de Roi...*, 77.

⁸² Molitor, *La fonction royale...*, 84-88.

⁸³ Ibidem, 87-88 a 93-95.

⁸⁴ Ibidem, 63 a 93.

⁸⁵ Monette, *Métier de Roi...*, 77.

vnímanie kráľa môže mať takisto nepriaznivé dôsledky na jeho súkromie a osobný život postavením panovníka na úroveň slávnej osobnosti alebo odosobnením postavy kráľa.⁸⁶

Napriek tomuto emotívnemu vnímaniu panovníka sa nedá povedať, že by bola symbolická funkcia kráľa čisto emocionálnou, takisto ako nie je správne tvrdiť, že politická funkcia stojí výhradne na racionálnych základoch. Práve naopak, obidve tieto stránky sa miešajú a dopĺňajú, aj keď na niektorých miestach racionálna alebo emotívna zložka prevažuje.⁸⁷ Podľa Molitora teda sentimentálne prejavy vzťahu ku kráľovi môžu bez problémov fungovať po boku s racionálnym pohľadom na úlohu a dôležitosť monarchie pre krajinu.⁸⁸

Vzhľadom k symbolickému významu panovníka a emocionálnemu putu národa k nemu je dôležité, aby kráľ tento aspekt nezanedbával. Na to, aby vzťah a lojalita ku kráľovi pretrvávali, verejnosť má mať pocit, že panovník sa osobne zaujíma o ich problémy a úspechy. Spôsoby, ktorými kráľ svoj záujem dáva najavo, prinášajú najlepšie výsledky, pokiaľ sú čo najmenej formalizované a teda pôsobia úprimne a nie ako súčasť rutiny. V prípade priveľkej formalizácie, ako je tomu napríklad pri udeľovaní čestných titulov, sa tieto akcie dajú už len málokedy vnímať ako známka osobného záujmu zo strany panovníka a teda strácajú význam pre vzťah medzi kráľom a spoločnosťou. V prospech pozitívneho vzťahu medzi kráľom a spoločnosťou je táto oblasť privilegovanou sférou panovníka. To znamená, že tu kráľ nekoná pod ministerským krytím⁸⁹ a aj keď sú do prípravy často zapájané miestne vlády, panovníkove akty tu nemajú získavať politický alebo administratívny nádych.

Dôležitým prejavom záujmu kráľa o aktivity občanov je zastrešenie verejných udalostí alebo patronát nad organizáciami zo strany niektorého člena kráľovskej rodiny. Žiadostiam o záštitu je vyhovieť po dôkladnom preskúmaní záležitosti v prípade vyhovieť podmienkam a takáto záštita je spravidla jednorazová a len málokedy je udeľovaná na dlhšiu dobu alebo natrvalo.⁹⁰ Významným ocenením činnosti organizácie je dozaista udelenie titulu „Kráľovská spoločnosť“. Aj tu je potrebné vyhovieť mnohým podmienkam, v prvom rade neziskovému charakteru združenia a dlhoročnému fungovaniu. Oblasť činnosti organizácie nie je obmedzená a preto sa týmto titulom

⁸⁶ Molitor, *La fonction royale...*, 63.

⁸⁷ Ibidem, 175-176.

⁸⁸ Ibidem, 66.

⁸⁹ S výnimkou aktivít, ktoré môžu mať politické dopady.

⁹⁰ Monette, *Métier de Roi...*, 87.

pýšia nielen vedecké a výskumné združenia, ale aj športové a hudobné spolky. Kráľ takisto odovzdáva ceny v rôznych súťažiach organizovaných rozličnými spoločnosťami. Takéto akty pre občanov symbolizujú uznanie a ocenenie ich každodennej činnosti a záľub zo strany kráľa ako národom uctievanej osobnosti.

Prejavy kráľovského záujmu sa neorientujú len na skupiny, ale v niektorých prípadoch aj na jednotlivcov. Z tradície vyplýva, že sa kráľ stáva krstným otcom siedmeho po sebe narodeného syna v rodine a kráľovná zas krstnou mamou siedmej v rade narodenej dcéry, aj keď v dnešnej dobe takáto situácia často nenastáva. Na druhej strane sa dnes častejšie uplatňuje tradícia kráľovských gratulácií k zlatej a diamantovej svadbe a k stým narodeninám. V prípadoch osobných tragédií kráľ takisto môže prejavovať svoju účasť jednotlivcom.

Žiadny člen kráľovskej rodiny nemá automaticky danú úlohu vo verejnej politike ani špeciálne ústupky oproti ostatným občanom.⁹¹ Nepodieľajú sa teda na výkone politických povinností kráľa vyplývajúcich z ústavy, ich účasť na symbolickom pôsobení panovníka je však neopomenuteľná. Kráľovná je súčasťou obrazu monarchie v rámci kráľovského páru a zaoberá sa najmä sociálnymi problémami a kultúrnymi záležitosťami. Ostatní členovia kráľovskej rodiny sa do menšej alebo väčšej miery zúčastňujú na verejnom dianí, či už len samotnou prítomnosťou alebo zapájaním sa do činnosti konkrétnych štruktúr. Každopádne záujem zo strany kráľovskej rodiny o situáciu v Belgicku a aktivity prospešné občanom sú veľmi dôležité pre pozitívny obraz monarchie v očiach národa.⁹²

Tento obraz je u obyvateľstva často poškodený negatívnou prezentáciou protokolárnych pravidiel ako zbytočných, nákladných a zastaraných. Takéto domnienky sa však javia ako nesprávne, keďže väčšina ceremónií je oprávnených špeciálnou povahou udalosti, predstavy o rozmere protokolu sú značne zveličené a sám protokol je postupne zjednodušovaný a modernizovaný. Navyše jeho podiel na udržiavaní tradícií a efektívnej organizácii spoločenských udalostí je nesporný. Mylný obraz vychádza do veľkej miery z presvedčenia, že všetky stretnutia s kráľom prebiehajú v tej

⁹¹ S jedinou výnimkou detí kráľa alebo nástupnickej línie, ktorí sa vo veku 18 rokov stávajú senátormi, kde však môžu voliť až od 21 rokov a nepočítajú sa do kvóra prítomných.

⁹² Molitor, *La fonction royale...*, 94-99.

najoficiálnejšej podobe a takisto z nadhodnotenej predstavy o potrebnej miere dodržiavania protokolu pri kontakte s kráľom.⁹³

3.2. Vnímanie monarchie občanmi

Podľa prieskumov verejnej mienky je monarchia vnímaná prevažne ako vhodná štátna forma pre Belgicko. Za zachovanie monarchie sa v roku 2010 vyslovilo 62% Belgičanov, pričom sa však prejavili výrazné regionálne rozdiely. Svoju podporu monarchii prejavilo 74 % Valónov, 73 % Bruselčanov a len 54 % obyvateľov Flámska. Regionálne rozdiely sa ukázali aj pri otázke adekvátnosti politickej moci panovníka. Kým odlišnosti pri otázke, či má panovník reálnu moc, neboli príliš výrazné, prejavili sa do veľkej miery pri jej potenciálnom zväčšení alebo zmenšení. To, že panovník nemá reálnu moc si myslí 48 % Valónov, 45 % Bruselčanov a 39 % Flámov, rozšírenie jeho právomocí by privítalo 42 % obyvateľov Valónska, 31 % Bruselčanov a 17 % obyvateľov Flámska a naopak zmenšenie jeho úlohy by vyhovovalo 11 % obyvateľov Valónska, 13 % Bruselčanov a 37 % obyvateľov Flámska. Treba však poznamenať, že veľká časť opýtaných na tieto záležitosti nemala utvorený názor.⁹⁴

Navyše postoje obyvateľstva k štátnej reforme nie sú až tak radikálne, ako by sa mohlo zdať. Vyplýva to z prieskumu vo Flámsku počas volieb roku 2007. Takmer 46 % Flámov je za posilnenie miestnych štruktúr, 20 % sa vyslovilo za zachovanie súčasného stavu a len 9,4 % sa stavia na stranu rozdelenia Belgicka. Percento opýtaných preferujúcich posilnenie centrálnej moci alebo návrat k unitárnemu štátu je dokonca ešte vyššie.⁹⁵ Okrem toho, percento obyvateľov Flámska želajúcich si rozdelenie Belgicka sa oproti podobnému prieskumu z roku 1999 ešte znížilo.⁹⁶ Celkovo nie je otázka štátnej reformy pre voličov prioritou, keďže len niečo vyše 13 % ju zaradilo medzi tri najdôležitejšie témy pri rozhodovaní, komu udeliť svoj hlas a len málo cez 5 % ju označilo ako najdôležitejšiu tému.

Väčšina respondentov žiadajúcich nezávislosť Flámska, až 57 % z nich, sú voličmi VB. Voliči VB sa takisto najčastejšie vyjadrili, že najvhodnejšou rozhodovacou

⁹³ Molitor, *La fonction royale...*, 104-107.

⁹⁴ „Tijd nog niet rijp voor Filip“, <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=HV2O497P> (stiahnuté 1. 3. 2013).

⁹⁵ V uvedenom poradí 10,9 % a 11,4 %.

⁹⁶ V roku 1999 sa vyše 10 % respondentov postavilo na stranu nejakej formy rozdelenia Belgicka.

úrovňou je tá regionálna.⁹⁷ Podľa iného prieskumu najmenšiu dôveru voči kráľovi pociťujú voliči VB, nasledovaní voličmi N-VA a na druhej strane najviac kráľovi dôverujú voliči sp.a.⁹⁸ Z toho vyplýva, že väčšina radikálnejšie orientovaných Flámov volí VB, ktorý nedosahuje výrazné úspechy a nemá významný politický vplyv.

U frankofónneho obyvateľstva sa najviac belgicky zmýšľajúci občania označujú za pravicovo orientovaných a naklonenie Valónsku stúpa s ľavicovou orientáciou. Z toho dôvodu sú najvalónskejšie zmýšľajúci občania voličmi PS nasledovaní voličmi strany Ecolo. Strana zelených má na druhej strane najviac voličov uprednostňujúcich belgickú identitu a druhý najvyšší počet belgicky orientovaných voličov má cdH. Bez ohľadu na politickú orientáciu sa však počet Valónov neuprednostňujúcich ani jednu identifikáciu pohybuje okolo 80 %.⁹⁹

Napriek konsenzu o zachovaní monarchie, jej obraz medzi obyvateľstvom nie je úplne pozitívny. Iný prieskum totiž ukazuje, že počet Belgičanov cítiacich sa byť v súlade s monarchiou nie je veľmi vysoký. Takýto záver vychádza z porovnania s Holandskom, kde bol tento istý výskum realizovaný v rovnakom čase a dosiahol omnoho pozitívnejšie výsledky. Pre porovnanie, podľa výsledkov výskumu sa 27 % Belgičanov cíti byť v súlade s monarchiou, pokým v Holandsku je to až 54 %. Rozdiel v belgickom vnímaní dokumentujú aj hodnoty, s ktorými si monarchiu Belgičania stotožňujú. Na rozdiel od vysokých čísel v Holandsku, nízke percentá Belgičanov majú s monarchiou späté hodnoty ako vodcovstvo (20 %), múdrosť (33 %), dôveryhodnosť (35 %), spojenie alebo previazanosť (40 %) alebo trieda v zmysle úroveň (52 %). Naopak vyššie percentá získali negatívne podfarbené prívlastky, akými sú privilegovanosť v zmysle nadradenosť (70 %), staroba alebo prežitosť (51 %), nezáživnosť (46 %) alebo vzdialenosť (42 %).¹⁰⁰ Môže tomu tak byť kvôli negatívnejšej

⁹⁷ Marc Swyngedouw a Nathalie Rink, *Hoe Vlaams-Belgischgezind zijn de Vlamingen? Een analyse op basis van het postelektorale verkiezingsonderzoek 2007* (Leuven: CeSO, 2008), 1-19, <http://soc.kuleuven.be/web/files/6/34/ISPO07vlaanderenbelgie.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

⁹⁸ Art Meuleman, Koen Abts a Marc Swyngedouw, *De wantrouwige Vlaming. De toestand van het institutionele vertrouwen in Vlaanderen. Analyse op basis van de postelektorale verkiezingsonderzoeken 1995-2010* (Leuven: CeSO, 2012), 1-27, <http://soc.kuleuven.be/web/files/6/34/InstitutioneelVertrouweninVlaanderen.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

⁹⁹ Patrick Italiano, „Identités et politique: Quinze ans dans un miroir.“ *Fédéralisme Régionalisme* 6, č.1 (2005-2006): 5, <http://popups.ulg.ac.be/federalisme/document.php?id=362> (stiahnuté 4. 2. 2013).

¹⁰⁰ „Un Belge sur 4 se sent en accord avec la monarchie“, <http://www.lalibre.be/actu/belgique/article/517183/un-belge-sur-4-se-sent-en-accord-avec-la-monarchie.html> (stiahnuté 1. 3. 2013).

prezentácii monarchie flámskymi médiami takisto ako kvôli verejnému vystupovaniu členov kráľovskej rodiny.

4. Vplyv panovníka na jednotu Belgicka

Súčasná organizácia Belgicka je oslabovaná viacerými faktormi. Nie je to len spomínaná zvláštna povaha federalizmu s malým počtom priam súperiáciich partnerov a absencia celonárodných politických strán. Podstatným problémom pre jednotu Belgicka je oslabovanie ideí belgického národa, pričom sa namiesto o Belgicku ako celku čoraz viac hovorí o Flámsku a Valónsku. Spoločné cítenie národnej identity sa vytráca aj kvôli praktickému rozdeleniu Belgicka v kultúrnych záležitostiach, čo sa viditeľne ukazuje na pôsobení samostatných mediálnych celkov, pričom obyvateľ málokedy prichádza do kontaktu s mediálnou kultúrou opačnej časti Belgicka. Takisto nie sú kvôli očividnému jazykovému rozdeleniu príliš časté kontakty medzi dvomi jazykovými skupinami, či už na profesionálnej alebo osobnej úrovni. Práve kvôli tak zjavnému rozdeleniu belgického obyvateľstva v praxi sú pre jednotu Belgicka nesmierne dôležité spoločné hodnoty a inštitúcie.

Pre bežných občanov nie je politické pôsobenie panovníka a komunikácia medzi kráľom a ministrami podstatná. To, čo dokáže mať najväčší vplyv na verejný názor, sú verejné vystúpenia panovníka. V prvom rade sú to predovšetkým už spomínané prejavy, ktoré môžu mať viditeľné dopady. Váha predslovov je viditeľná aj v skutočnosti, že za nevydarené prejavy je osobne kritizovaný, aj keď vlastne spadajú pod ministerskú zodpovednosť.¹⁰¹ Záujem o prejavy kráľa aj v dnešnej dobe dokazuje vysoká sledovanosť tradičných kráľovských príhovorov a veľká mediálna pozornosť, ktorá im je venovaná. Tieto prejavy sú silným nástrojom na zachovanie národnej jednoty vďaka popularite panovníka a jeho symbolickému významu ako stelesneniu národných hodnôt.

S vedomím sily, ktorú príhovory panovníka môžu dosahovať, je ich kráľ schopný využívať na vyrovnanie sa s dezintegračnými silami vnútri štátu. Na to je dôležitá stratégia, ktorú zaujíma pri koncipovaní svojich vyhlásení. Podľa analýzy verejných príhovorov kráľa prezentuje belgický prípad korporatívnu stratégiu orientovanú na uchovanie jednoty štátu a legitimacy centrálnej moci prostredníctvom multikultúrne-nacionalistickej rétoriky. Kráľ obhajuje súčasný stav a vyzýva k jeho udržaniu pomocou multikulturalizmu a tolerance, pričom Belgicko má byť príkladom pre ostatné krajiny a takisto vzorom pre Európsku úniu. Panovník sa vyhýba pojmom evokujúcim národ, akými sú Belgičania, belgický alebo národný

¹⁰¹ Stengers, *L'action du Roi...*, 226.

a oveľa častejšie používa pojmy ako multikultúrny, európsky alebo Európa. Medzi Flámskom a Valónskom uznáva výrazné rozdiely, ale nepovažuje ich za neprekonateľné. Ako hlavné hrozby pre belgický národ sú prezentované separatizmus, extrémny nacionalizmus a rasizmus. Panovník varuje pred týmito hrozbami s ničivými dopadmi, ktoré pripomína na príklade nedávnych konfliktov v Bosne a Hercegovine a Kosove, ako aj na lekciu získanej z druhej svetovej vojny. Separatistické hnutia sa vo svojich prejavoch snaží predstavovať ako marginálne.¹⁰²

Tieto trendy sú viditeľné aj v zatiaľ poslednom vianočnom prejave z roku 2012. Pojem Belgicko nepoužíva kráľ nadmerne a pojmy Flámsko a Valónsko nepoužije dokonca ani raz. O Belgicku ako o „našej krajine“ hovorí v európskom kontexte, kedy porovnáva dopady krízy na Belgicko a európsky priemer. Zaoberá sa riešeniami dnešnej krízy, ktoré vidí v prvom rade v súčinnosti všetkých aktérov belgickej spoločnosti a verejných autorít. Jasne vyzýva k jednote a spolupráci a vyjadruje podporu opatreniam vykonaným federálnou vládou. Za dôležitú považuje podporu mládeže a vzdelávania, pričom odkazuje na svoje návštevy školských zariadení a mládežníckych udalostí. Výraznú časť svojho prejavu venuje európskej úrovni, kde zdôrazňuje otvorenosť ostatným kultúram a rozmanitosti. Takisto vyzýva k solidarite s najzraniteľnejšími občanmi Belgicka a k pozornosti k udalostiam vo svete.¹⁰³

Rozpory a kritiku vyvolalo vyhlásenie kráľa o potrebnej opatrnosti voči populizmu, ktorého hrozbu spája s udalosťami tridsiatych rokov minulého storočia. Stalo sa tak aj napriek tomu, že používa opatrné neadresné formulácie typu „Neustále hľadajú osoby zodpovedné za krízu, či už v zahraničí alebo medzi spoluobčanmi z vlastnej krajiny“ alebo „Takéto prejavy dnes existujú v mnohých európskych krajinách, a tiež u nás.“¹⁰⁴ Navzdory tomu, že toto vyhlásenie nie je otvorene namierené voči konkrétnemu belgickému politickému subjektu, vyvolalo diskusiu o svojej adekvátnosti a zlučiteľnosti s kráľovskou funkciou, ktorá sa odohrala primárne po jazykovej línii. Kritici považujú takéto vyhlásenia za prekročenie právomocí

¹⁰² Bart Maddens a Kristine Vanden Berghe, „The identity politics of multicultural nationalism: A comparison between the regular public addresses of the Belgian and Spanish monarchs (1990-2000)“ *European Journal of Political Research* 42, č.5 (2003): 601-627.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00097/abstract> (stiahnuté 4. 2. 2013).

¹⁰³ „Discours du Roi Albert II pour Noël et Nouvel An“, <http://www.rtl.be/videos/video/427323.aspx> (stiahnuté 1. 3. 2013).

¹⁰⁴ Obidve citácie podľa „Letterlijk. De kersttoespraak van de koning“, http://www.standaard.be/cnt/DMF20121224_045 (stiahnuté 1. 3. 2013).

vyplývajúcich z postavenia panovníka, naopak obhajcovia kráľa sa odvolávajú na nekonkrétnosť vyjadrení.¹⁰⁵

Nielen konkrétne vyhlásenia, ale aj samotná účasť kráľa na verejných udalostiach môže mať veľké dopady. Ako dôkaz náramne citlivého prostredia, ktoré sa v Belgicku nachádza, môže slúžiť pohoršenie vo Valónsku, ktorú v roku 1994 spôsobila účasť kráľa na oslave flámskeho národného sviatku v Bruggách. V tlači bol tento panovníkov osobný akt spájaný s prejavom o konfederalizme, ktorý krátko predtým predniesol premiér flámskej vlády a kráľova činnosť musela byť obhajovaná aj v parlamente.¹⁰⁶

Činnosť kráľa je teda schopná vyvolať negatívne reakcie, omnoho dôležitejšie je však jeho pôsobenie v prospech jednoty národa. Výzvy na zachovanie jednoty od osobnosti, ku ktorej má väčšina obyvateľstva silné puto, sú nezanedbateľné. Práve osobnostná váha panovníka a emocionálny vzťah obyvateľstva k nemu významne umožňujú spomaľovať rozpad štátu. Má totiž silu zmiernovať alebo dokonca neutralizovať dezintegračné pôsobenia vnútri štátu a to aj bez výraznej politickej moci pri právomociach zakotvených v protokolárnej rovine. V prípade vyhrotenia situácie však kráľ sám nedisponuje prostriedkami ani nemá moc na zastavenie možného rozdelenia.¹⁰⁷

Goethem dokonca tvrdí, že monarchia v Belgicku už dnes nedokáže pôsobiť ako zjednocujúci faktor. Je tomu podľa neho tak najmä kvôli anti-monarchistickej povahe flámskeho hnutia, ktorá je najviditeľnejšia od prvej svetovej vojny a toto cítenie je zintenzívnené problematickými otázkami, ku ktorým sa kráľ nedokázal adekvátne postaviť.¹⁰⁸ Takýmito otázkami boli napríklad amnestie za kolaboráciu počas vojny, ktoré sa týkali predovšetkým obyvateľov Flámska alebo problematické okresy so zmiešanou populáciou ako napríklad Voeren.¹⁰⁹

Pokles monarchistického cítenia flámskeho obyvateľstva bol na chvíľu pozastavený sobášom korunného princa Philippa, je to však práve korunný princ, ktorý

¹⁰⁵ „Le discours de Noël d'Albert II suscite la controverse en Flandre“, http://www.rtb.be/info/belgique/detail_le-discours-royal-suscite-la-controverse-en-flandre?id=7898275 (stiahnuté 1. 3. 2013).

¹⁰⁶ Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 237.

¹⁰⁷ Thomas Beaufils, *Les Belges* (Paris: Cavalier bleu, 2003), 52.

¹⁰⁸ Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 243.

¹⁰⁹ Ibidem, 195-202, 214-15.

do istej miery ohrozuje dobrý obraz monarchie. Jeho odvážne vyhlásenia na zahraničných cestách spôsobili v Belgicku pobúrenie a obvinenia z nedodržiavania neutrality. Pozitívnemu obrazu monarchie nenapomáhajú ani flámske médiá, ktoré, okrem svojho tradične menšieho rešpektu voči kráľovskej rodine a vyššej miere kritiky, mnohokrát zosmiešňujú a satirizujú osobu korunného princa. Jeho vlastná štylizácia sa do úlohy ochrancu belgickej jednoty navyše prináša protichodné následky na vnímanie monarchie u dvoch skupín obyvateľstva.

Kým vo Valónsku stúpa pro-monarchistické cítenie, vo Flámsku sa čím ďalej, tým viac obyvateľstva stavia proti monarchii.¹¹⁰ Tento trend dokazuje aj prieskum podpory kráľa, ktorá medzi rokmi 1990-2003 klesla zo strany flámskeho obyvateľstva zo 62 % na niečo málo cez 52 % a takmer úmerne stúpila jeho podpora vo Valónsku z takmer 60 % na viac ako 70 %.¹¹¹ Navyše k tomu prudko klesla miera dôvery Flámov ku panovníkovi. Stále sa síce v dôveryhodnosti inštitúcií nachádza na treťom mieste po polícii a odboroch, za obdobie medzi rokom 1995 a 2010 však dôvera flámskeho obyvateľstva voči nemu klesla najviac zo všetkých skúmaných inštitúcií. Ilustruje to fakt, že počet ľudí, veľmi málo dôverujúcich kráľovi stúpol za 15 rokov zo 4,8 % na 16,1 % a málo dôverujúcich panovníkovi z 8,1 % na 24,8 %. Podobný trend sa odohral aj na strane veľmi veľkej dôvery, kde počet respondentov klesol z 10,8 % na 2,7 % a veľkej dôvery, kde je zmena z 39,6 % na 22,9 %. Istým pozitívom sú nedávne čísla ukazujúce, že viac ako polovica Belgičanov zdieľa názor, že Philippe bude dobrým kráľom. Prekvapivo ani regionálne rozdiely v tejto otázke nie sú príliš vyhrotené, keďže sa k tejto otázke pozitívne vyjadrilo 63 % Bruselčanov, 58 % Valónov a 48 % Flámov.¹¹²

Napriek uvedeným zmenám v popularite kráľa ostáva monarchia naďalej významným spojivom pre belgický národ a takéto pôsobenie je jedným z jej najdôležitejších záväzkov. Kráľ je stále obľúbený na obidvoch stranách jazykovej hranice, aj keď sa z flámskej strany často ozýva kritika uprednostňovania francúzštiny a zdanlivého nezáujmu o flámsku kultúru zo strany kráľovskej rodiny. Napriek veľkému zjednocujúcemu potenciálu monarchie, kráľ nefunguje sám o sebe a jeho pôsobenie

¹¹⁰ Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 243-245.

¹¹¹ „Koning Albert wordt steeds meer koning der Walen“, <http://www.gva.be/archief/guid/koning-albert-wordt-steeds-meer-koning-der-walen.aspx?artikel=2ad2882b-611a-4e47-bf60-86147f7900cf> (stiahnuté 1. 3. 2013).

¹¹² „Sondage: un Belge sur deux favorable à l'abdication d'Albert II“, http://archives.lesoir.be/sondage-un-belge-sur-deux-favorable-a-l-8217-abdication_t-20130313-02APRH.html (stiahnuté 1. 3. 2013).

môže byť účinné len v súčinnosti s ostatnými faktormi v rámci belgického usporiadania.¹¹³

V prvom rade je takýmto faktorom samotný verejný názor, ktorý ukazuje, že väčšina obyvateľstva nevolá po rozdelení štátu a nezdiera radikálne názory extrémnych nacionalistov. Ďalším faktorom sú stále pretrvávajúce oddelenia vlády, ktoré pôsobia na celoštátnej úrovni. Jedná sa o dôležité oblasti, akými sú sociálne zabezpečenie alebo spravodlivosť, aj keď v poslednej dobe silnejú hlasy volajúce po ich presune na lokálnu úroveň. Na rozdiel od politických strán, odborové združenia nie sú striktne rozdelené podľa jazykovej línie a najdôležitejšie z nich stále pôsobia celoštátne, čo z nich robí takisto nezanedbateľný zjednocujúci faktor.

Výraznou komplikáciou v akomkoľvek uvažovaní o rozdelení Belgicka je jednoznačne status Bruselu. Hlavné mesto je dôležitým ekonomickým, politickým ale aj sentimentálnym bodom pre Flámsko, aj keď je v súčasnosti prevažne frankofónne. Jeho zvláštne postavenie v dnešnom usporiadaní by prinieslo mnoho problémov a zložitú otázku jeho statusu v prípade rozpadu federácie.¹¹⁴ V súčasnosti existujú viaceré scenáre riešiace otázku Bruselu po prípadnom zániku jednotného Belgicka, ani jeden z nich sa však nezdá prijateľným pre všetky strany. Najvhodnejším sa dnes bez pochyb javí zachovanie statusu quo.

Ďalší faktor pôsobiaci proti rozpadu belgického štátu vyplýva zo zdieľanej národnej kultúry, ktorá sa zakladá na kompromisoch a vyslovene odmieta násilie. Pacifizmus a pragmatizmus potom vedú ku kompromisným riešeniam s ústupkami na obidvoch stranách, ktoré zažehnávajú aktuálnu krízu a zabráňujú vypuknutiu násillia. Pre takéto konanie, príznačné pre novodobú belgickú politiku, sa ujal názov „belgický kompromis“, ktorý síce umožňuje pokračovanie mierového chodu záležitostí, avšak neponúka dlhodobú účinnú riešenie.

Politická elita takisto pôsobí ako dôležitý faktor pre súdržnosť Belgicka, keďže zachovanie jednotného štátu je v jej bytostnom záujme. To isté platí aj pre množstvo ďalších, často vplyvných, aktérov, ktorých vybudovali svoj úspech na súčasnom usporiadaní. Jedná sa nielen o zamestnancov federálnych štruktúr a odborárov, ale najmä o ekonomické elity a finančníkov. K nim sa pridávajú aj osobnosti nosiace čestné

¹¹³ Mnookin a Verbeke, „Persistent nonviolent conflict...“, 172.

¹¹⁴ Goethem, *Belgium and the monarchy...*, 271-273.

kráľovské tituly, ktoré ich spájajú s Belgickom v súčasnej podobe. Posledným, možno trochu prekvapivým faktorom, je Európska únia, ktorá síce prikladá nemalú dôležitosť regionálnej úrovni, na druhej strane však vyžaduje spoluprácu medzi regiónmi a jednotu postoja na celoštátnej úrovni.¹¹⁵

¹¹⁵ Mnookin a Verbeke, „Persistent nonviolent conflict...“, 173-178.

Záver

Belgický panovník sa do života krajiny zapája v rôznej miere vo viacerých oblastiach. Oproti pôvodnému postaveniu belgického panovníka v politike je jeho dnešný vplyv len zlomkový. Treba však poznamenať, že sa jedná o všeobecný trend v európskych konštitučných monarchiách a samotný fakt, že kráľ má stále politické právomoci, aj keď prakticky nevyužívané alebo vykonávané automaticky, vytvára výnimočnú situáciu. Reálny dosah panovníka na každodenné politické rozhodovanie nie je príliš významný, oveľa dôležitejšie sú jeho konzultácie s ministrami, v ktorých môže zužitkovať svoju politickú neutralitu a dlhodobú prítomnosť na čele štátu.

Miesto panovníka v politickom živote je napádané hlavne zo strany politických aktérov snažiacich sa o ďalšiu decentralizáciu Belgicka, avšak ani u nich nie je otázka postavenia panovníka prioritou a kritika vyplýva skôr ako z nechuti k monarchii z iritácie spôsobenej nevhodnými vyhláseniami a aktmi alebo neprehľadnosťou kráľovských financií.

Symbolická funkcia monarchie je na druhej strane neodškriepiteľná a zdá sa byť prevládajúcou nad kráľovou politickou úlohou. Panovník stelesňuje základné hodnoty Belgicka a je dôležitým referenčným bodom obyvateľstva. Práve preto sa teší celkom výraznej podpore na obidvoch stranách jazykovej hranice aj napriek dojmu, ktorý by jednotlivci mohli získať z radikálnejších vyhlásení flámskych médií a politických aktérov. Dôležité je nestotožňovať postoj celej jazykovej skupiny s prístupom nacionalistických skupín a médií.

Panovník je vďaka svojej symbolickej váhe, politickej neutralite a všeobecnej obľube významným faktorom pre jednotu belgického národa. Bolo by však nesprávne myslieť si, že je jediným spojivom Belgicka alebo že má neobmedzenú silu. Jeho pôsobenie je efektívne jedine v súčinnosti s ostatnými javmi, ktoré vplývajú na udržiavanie jednoty Belgicka, pretože osamote by pravdepodobne nedokázal účinne odolávať dezintegračným silám. Medzi zjednocujúcimi faktormi je však stále jedným z najvýznamnejších.

Závažným pre súdržnosť Belgicka ostáva naďalej konsenzus obyvateľstva o zotrvaní v spoločnom zväzku, pokračovanie politiky kompromisov a v neposlednom rade správanie sa monarchu a jeho vystupovanie na verejnosti. V súčasnosti sa bytostne dôležitým pre zjednocujúcu silu monarchie zdá správanie korunného princa Philippa

a to hlavne po jeho prípadnom nástupe na trón. Podstatným je dodržiavanie pravidla politickej neutrality a postavenia mimo politického sveta, nekonfliktné uchopenie regionálnej otázky a neprejavovanie väčšieho záujmu alebo podpory ani jednej strane. Výzvy k jednote a nenásiliu totiž môžu byť účinné len v prípade, že nie sú namierené voči niektorému subjektu alebo skupine. Obzvlášť v špecifickom belgickom prostredí je nevyhnutné, aby kráľ otvorene neuprednostňoval ani jednu zo skupín obyvateľstva a aby vyvážene vplýval na obidve strany. Takisto je dôležité zlepšovať obraz monarchie v očiach obyvateľstva, aby dôvera v monarchickú inštitúciu a kráľa neupadala.

Summary

This work analyzed the role of the Belgian king in different areas of public life. First of all, it studied his constitutional role, which means the powers delegated to the king by constitution and customary law. Then, his influence on political life was studied. The third part focused on the symbolical aspects of the role that monarchy and the king himself play in Belgium. The last chapter examined the unifying might of the king and its limits.

Even today, the king possesses a number of written competences, but their current interpretation and political practice point to the fact that the role of the king in political affairs diminished. Most of those competences are carried out more or less automatically or are in fact executed by the prime minister. Moreover, some of them were directly or indirectly eliminated by the constitutional review of 1993.

King's real influence on day-to-day politics isn't very significant, much more important though are his consultations with ministers in which he can profit from his neutrality and long-term functioning as the head of the state. His remaining political powers are criticized mostly by political subjects opposed to the federal system. However, even they don't consider the question of political might of the king a priority. Furthermore, their frustration doesn't originate in refusal of monarchy itself, but mostly in irritations over unfortunate activities of the king and the lacking transparency in royal finance.

On the other hand, symbolical significance of the king and the monarchy seems unquestionable. This part of his function even appears to be prevailing over his political influence. The king represents an important symbol of basic Belgian values and a referential point for the citizens. Although the popular view of monarchy is not absolutely favorable, it is still quite popular at both sides of the linguistic divide despite the impression that one could get from the image created by nationalist parties and the mass media. It is important not to identify the radical view of the nationalists and the separatists with the attitude of the whole group.

The king is an important unifying factor for Belgian nation. He is able to affect significantly the public opinion mostly by his public appearances, both negatively and positively. However, his unifying potential can be used effectively just when functioning alongside with other factors that hinder or make difficult any attempts to

break the unity of Belgium. Those are mainly the public consensus over the importance of unity, common federal institutions and trade unions, complicated status of Brussels, pacific and pragmatic culture of compromises, nation elites and to some extent also the European Union.

The monarchy has indeed an important place between those factors. The behavior of the current king and the heir apparent to the Belgian throne, Philippe, is crucial to the fulfillment of the monarchy's unifying mission. Adhering to the principle of political neutrality and impartiality, adopting the right stance to the regional conflict and balancing the interests of the two sides of the conflict all seem essential to the meaningful conduct of the king's role.

An important task in the specific Belgian environment is to promote the non-violence, unity and tolerance while not favoring or overlooking any group. Another key concern of the king should be improving his image in the public so the confidence and the attachment of the people to the monarchy don't fade away.

Použitá literatura

Primárne zdroje

„Discours du Roi Albert II pour Noël et Nouvel An“,
<http://www.rtl.be/videos/video/427323.aspx> (stiahnuté 1. 3. 2013).

European Values Study 2008: Belgium. Cologne: GESIS Data Archive, 2010. ZA4759
Data file Version 1.1.0.
<http://info1.gesis.org/dbksearch/sdesc2.asp?no=4759&db=e&doi=10.4232/1.10156>
(stiahnuté 4. 2. 2013).

„Letterlijk. De kersttoespraak van de koning“,
http://www.standaard.be/cnt/DMF20121224_045 (stiahnuté 1. 3. 2013).

„Un état fédéral plus efficace et des entités plus autonomes. Accord institutionnel pour la sixième réforme de l'Etat“,
http://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/home/FRtexte%20dirrupo.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

Volebné programy

CD&V: „Verkiezingsprogramma CD&V 2010“,
http://www.cdenv.be/sites/default/files/pages/documents/2010_federaal_verkiezingsprogramma_cdv_goedgekeurd_congres22052010_0.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

cdH: „L'Humain au cœur des politiques. Lignes de force et priorités du cdH dans le cadre des élections communales et provinciales d'octobre 2012: faire de nos communes et provinces des « espaces de bonheur » et des « lieux d'humanités » locales“,
<http://www.lecdh.be/sites/default/files/lignes-de-forces-texte-final-26-04-2012.pdf>
(stiahnuté 4. 2. 2013).

DN: „Le programme“, <http://www.dnat.be/index.php/nos-idees/le-programme/institutions-et-democratie?showall=&start=2> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Ecolo: „Plateforme électorale Ecolo. Elections fédérales du 13 juin 2010“,
http://web4.ecolo.be/IMG/pdf/Axe_Democratie_et_Gouvernance_-_Insitutionnel.pdf
(stiahnuté 4. 2. 2013).

FDF: „Programme communal des FDF - octobre 2012“, http://fdf.be/IMG/pdf/programme_communal_des_FDF_-_octobre_2012_-_version_definitive.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

Groen!: „Programma Federale verkiezingen 2010“, http://groen.be/uploads/programma/Groen_verkiezingsprogramma_2010.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

MR: „Programme du MR“, http://www.mr.be/fileadmin/user_upload/documents/programme_elections_federales-2010.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

N-VA: „Nu durven veranderen. Een sterk sociaal en economisch perspectief voor Vlaanderen en Wallonië“, http://www.n-va.be/files/default/nva_images/documenten/verkiezingsprogramma%20N-VA%202010.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

Open VLD: „Een nieuwe start. Ambitie 2020: welvaart creëren, welvaart verdelen. Verkiezingsprogramma Open Vld - Federale verkiezingen 13 juni 2010“, <http://www.openvld.be/Library/docs/programma%20tekst%20fed%20verk%2014%2006%202010.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

PS: „Programme élections fédérales 2010. Un pays stable. Des emplois durables“, http://issuu.com/donaldleclau/docs/programme_2010_version_finale?viewMode=magazine&mode=embed (stiahnuté 4. 2. 2013).

sp.a: „Goedgekeurd verkiezingsprogramma 9.5.2010“, http://www.s-p-a.be/media/uploads/2010_kiesprogramma_gelayout.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

UF: „Programme UF 2009-2014“, <http://www.uniondesfrancophones.be/elections/programmeuf.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

VB: „Programma“, http://www.vlaamsbelang.org/files/200806_programma.pdf (stiahnuté 4. 2. 2013).

Sekundárne zdroje

Monografie

Anderson, Benedict. *Představy společenství: Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha: Karolinum, 2008.

Beaufils, Thomas. *Les Belges*. Paris: Cavalier bleu, 2003.

Delwit, Pascal. *La vie politique en Belgique de 1830 à nos jours*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2009.

Gellner, Arnošt. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hřibál, 1993.

Goethem, Herman van. *Belgium and the monarchy: from national independence to national disintegration*. Brussels: ASP, 2011.

Hroch, Miroslav. ed. *Pohledy na národ a nacionalismus. Čítanka textů*. Praha: SLON, 2003.

Hulicius, Eduard. *Belgie*. Praha: Libri, 2006.

Klokočka, Vladimír a Wagnerová, Eliška. *Ústavy států Evropské unie. Díl první*. Praha: Linde, 2004.

Mabille, Xavier. *La Belgique depuis la Seconde guerre mondiale*. Bruxelles: CRISP, 2003.

Molitor, André. *La fonction royale en Belgique*. Bruxelles: CRISP, 1979.

Monette, Pierre-Yves. *Métier de Roi: Famille. Entourage. Pouvoir*. Bruxelles: Alice, 2002.

Mudde, Cas. *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press, 2000.

Říchová, Blanka. *Komparace politických systémů. Západoevropské politické systémy*. Praha: Oeconomica, 2009.

Senelle, Robert. Clément, Emile a Velde, Edgard van de. *À l'attention de sa majesté le roi*. Bierges: Mols, 2006.

Stengers, Jean. *L'action du Roi en Belgique. Pouvoir et influence*. Bruxelles: Racine, 1996.

Witte, Els. Craybeckx, Jan a Meynen, Alain. eds. *Political history of Belgium: from 1830 onwards*. Brussels: ASP, 2009.

Články a štúdie

Delwit, Pascal. „L'extrême droite en Belgique francophone: (non)positionnements institutionnels et implantations électorales.“ *Fédéralisme Régionalisme* 2, č. 1 (2001-2002). <http://popups.ulg.ac.be/federalisme/document.php?id=248> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Italiano, Patrick. „Identités et politique: Quinze ans dans un miroir.“ *Fédéralisme Régionalisme* 6, č. 1 (2005-2006).
<http://popups.ulg.ac.be/federalisme/document.php?id=362> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Maddens, Bart a Vanden Berghe, Kristine. „The identity politics of multicultural nationalism: A comparison between the regular public addresses of the Belgian and Spanish monarchs (1990-2000).“ *European Journal of Political Research* 42, č. 5 (2003): 601-627. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00097/abstract> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Meuleman, Art. Abts, Koen a Swyngedouw, Marc. *De wantrouwige Vlaming. De toestand van het institutionele vertrouwen in Vlaanderen. Analyse op basis van de postelektorale verkiezingsonderzoeken 1995-2010*. Leuven: CeSO, 2012.
<http://soc.kuleuven.be/web/files/6/34/InstitutioneelVertrouweninVlaanderen.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Mnookin, Robert a Verbeke, Alain. „Persistent nonviolent conflict with no reconciliation: the Flemish and Walloons in Belgium.“ *Law and Contemporary Problems* 72, č. 2 (2009): 151-186. <http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol72/iss2/14> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Swyngedouw, Marc a Rink, Nathalie. *Hoe Vlaams-Belgischgezind zijn de Vlamingen? Een analyse op basis van het postelektorale verkiezingsonderzoek 2007*. Leuven: CeSO, 2008. <http://soc.kuleuven.be/web/files/6/34/ISPO07vlaanderenbelgie.pdf> (stiahnuté 4. 2. 2013).

Internetové zdroje

<http://www.belgium.be> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.cdenv.be> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.flemishrepublic.org/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.gva.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.lalibre.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.lecdh.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.lesoir.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.n-va.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.nieuwsblad.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.polling2010.belgium.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.ps.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.rtbfb.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.senat.be> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.verkiezingssite.be/> (navštívené 1. 3. 2013).

<http://www.vlaamsbelang.org/> (navštívené 1. 3. 2013).